

HAJNÁ CZKY TAMÁS

Az 1961-es párthatározat margójára. II.

Dokumentumok az MSZMP KB PB 1961. június 20-án kiadott határozatának Borsod-Abaúj-Zemplén megyei végrehajtásáról

*„Örömmel olvastam a jelentést,
mert ennek lényege komoly fejlődést mutat.”*
(Kádár János, 1979. április 18.)

Néhány perccel később:

*„Nézzék át az anyagot, a tennivalókat is.
Ami ideális és szép ne írjuk be,
mert nem tudjuk megcsinálni.”*
(Kádár János, 1979. április 18.)

Az MSZMP Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Végrehajtó Bizottsága 1965 májusában megtárgyalta a cigány lakossággal kapcsolatos párthatározat² végrehajtását, és viszonylag kedvezően értékelte a megyei vezetés ez irányú tevékenységét, noha számottevő eredmények nem születtek.³ Ugyanakkor az ülésen előterjesztett jelentésben (7. sz. dokumentum) az olvasható, hogy

¹ A forrásközlés első részét lásd HAJNÁ CZKY Tamás: Az 1961-es párthatározat margójára. *Múltunk*, 2013/1. 237–272.

² Lásd bővebben MAJTÉNYI Balázs–MAJTÉNYI György: *Cigánykérdés Magyarországon 1945–2010*. Libri Kiadó, Budapest, 2012. 59–61.; MAJTÉNYI György: Diskurzusok és cigánypolitikák. *Kisebbségkutatás*, 2008/3. 468–469.

³ Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára (MNL BAZML) XXXV-1. 6. d.

a cigányság tarthatatlan helyzetén rövid időn belül nem lehet változtatni, egyrészt a cigány lakosság kifogásolhatónak vélt életmódja, másrészt a múlt káros öröksége miatt: *„A felszabadulás után javult a helyzetük. Azonban részben a múlt súlyos örökségeként, részben különös, primitív életmódjukból kifolyólag velük kapcsolatban olyan alapvető problémák vetődtek fel, amelyek gyorsan, rövid idő alatt még nagy anyagi áldozatok árán sem lehet változtatni. A Politikai Bizottság megvizsgálta a cigányság elmaradott rétegeinek helyzetét, és azt társadalmi és állami feladataink fókuszába állította.”*⁴ A napirend zárásaként a párt megyei Végrehajtó Bizottsága úgy ítélte meg, hogy az 1961-es párthatározat eredményesebb végrehajtásához nem újabb határozat kiadására van szükség, hanem a meglévők következetesebb teljesítésére.⁵

A fentiek szellemében a Megyei Tanács és az MSZMP Megyei Végrehajtó Bizottsága egyaránt napirendre tűzte a következő évben a cigány lakosság helyzetének a megvitatását, valamint az addigi határozatok végrehajtásának értékelését. Az MTVB jelentése (8. sz. dokumentum) leszögezte, hogy az 1962-ben megfogalmazott „távlati tervet” nem szükséges módosítani, s megkezdődött a rögzített célkitűzések elérését gátló tényezők felszámolása.⁶ A jegyzőkönyv tanúsága szerint a megyei pártvezetés, az MTVB-hez hasonlóan, nem támogatta egy újabb határozat kiadását, annak ellenére sem, hogy az ülésen előterjesztett jelentés (9. sz. dokumentum) szerint az „erőfeszítések” ellenére a korábbi határozatok végrehajtása nem a kívánt mértékben haladt.⁷

A MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága (APB) 1968. szeptember 10-én kiadott állásfoglalásából kiderült, hogy nemcsak a vizsgált megye küszködött az 1961-es párthatározat végrehajtásával, hanem ez az egész országra érvényes, általános jelenség volt: „A párthatározat nyomán pozitív fejlődési folyamat indult meg, az elért eredmények azonban a

⁴ Uo.

⁵ Uo.

⁶ MNL BAZML XXIII-2a 79/1966.

⁷ MNL BAZML XXXV-1 10. dosszié.

megtett erőfeszítések ellenére nem kielégítőek. Változatlanul a szociális, egészségügyi, lakásügyi, kulturális problémák dominálnak, melyek megoldása rendszerint meghaladja a tanácsok lehetőségeit.”⁸ A pártállam központi szerveiben fel sem merült, hogy az 1961-es párthatározatot módosítsák;⁹ az említett APB-állásfoglalás sem tért ki erre. Ezzel szemben már az 1960-as évek végén számos kutató szóvá tette, hogy a határozat komoly helyesbítésre szorul: „Nem kell köntörfalazni, és meg kell mondani – volt már olyan, hogy párthatározat tévedett, és megváltoztatták. Azt javaslom, hogy ez a konferencia mondja ki, hogy vizsgálják felül ezt a párthatározatot, mert ezt a kérdést más-különben nem lehet megoldani.”¹⁰

A cigányság helyzetének javítására irányuló igyekezet látszólag alábbhagyott Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A felsőbb szervek közel egy évtizedig nem foglalkoztak átfogóan a cigány lakosság problémáival. Jobbára csak a „szociális követelményeknek meg nem felelő telepek” felszámolásáról készültek apróbb jelentések, statisztikai adatlapokat vitattak meg, hagytak jóvá stb.¹¹ Ennek háttérében részben az állhatott, hogy az 1960-as évek végén – az országos Tárcaközi Koordinációs Bizottság¹² mintájára – a vizsgált megyében is létrehozták a megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottságot,¹³ s ennek hatáskörébe került a cigányság helyzetének átfogó értékelése. Feltételezhetően ebben az időszakban továbbra is az 1961-es

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) M-KS 288. f. 41/1968/100. ó. e.

⁹ Egyedül az MSZMP KB Kulturális Osztálya javasolta az 1961-es párthatározat módosítását abban a tekintetben, hogy ne a Művelődésügyi Minisztérium lássa el a cigánysággal kapcsolatos összehangoló tevékenységet, hanem a HNF vagy a Minisztertanács. Az iménti javaslat csupán szervezeti kérdésekben változtatott volna, a lefektetett alapelveket nem érintette. (MNL OL M-KS 288. f. 41/1966/57. ó. e.)

¹⁰ SÁGHY Erna: Cigánypolitika Magyarországon az 1950-1960-as években. *Múltunk*, 2008/1. 307.

¹¹ MNL BAZML XXIII-2a 86/1968.; MNL BAZML XXIII-2a 93/1970.; MNL BAZML XXIII-2a 94/1970.; MNL BAZML XXIII-2a 95/1970.; MNL BAZML XXIII-2a 99/1971.

¹² MNL OL M-KS 288. f. 5/1968/474. ó. e.; MNL OL XIX-A-83-b-3347/1968 (426 d).

¹³ MNL BAZML XXIII-1a 21/1974.

párthatározat, az APB állásfoglalása, valamint a menetközben kiadott kormányhatározatok¹⁴ számítottak irányadónak.

Az Agitációs és Propaganda Bizottság 1974. június 11-én ismét tárgyalta a Politikai Bizottság 1961-es határozata végrehajtásának tapasztalatait, s úgy foglalt állást, hogy továbbra is a párthatározatban lefektetett elveket kell irányadónak tekinteni. Ez az állásfoglalás egyértelműen lesöpörte az asztalról „egyes cigányértelmiségiek és ciganológusok” próbálkozásait, hogy el kellene hagyni a párthatározat azon részét, mely megtagadta cigányság nemzetiségi voltát. Az állásfoglalásban ki nyilvánítottak helyi végrehajtása érdekében az APB utasította a Minisztertanács Tanács Hivatalát, hogy dolgozzon ki irányelveket erre.¹⁵

1974 szeptemberében az APB állásfoglalásának hatására a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács is napirendre tűzte a megyében élő cigány lakosság helyzetének megvitatását. Az ülésen előterjesztett beszámoló (10. sz. dokumentum) viszonylag terjedelmesen szólt a cigányság életkörülményeiről, valamint a vonatkozó határozatok végrehajtásáról.¹⁶ A jelentés a kifogásolható eredmények hosszas felsorolását megelőzően, egyfajta mentséggént, a következőket fejtette ki: „Megyénk megközelítően ötvenezer főt kitevő cigánylakosságának kérdése – sajátos helyzetükből adódóan – számarányukat messze meghaladó társadalmi problémát jelent. Itt él az ország cigánylakossága-

¹⁴ A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 1967-ben kiadta a 2047/1967. sz. és a 3254/1967. sz. határozatait, melyek a „szociális követelményeknek meg nem felelő telepek” felszámolásával foglalkoztak. A kormányhatározatok háttéréről lásd bővebben: HAJNÁCZY Tamás: „Karthatalommal a cigánytelepekért.” *Kritika*, 2013/7–8. 30–31. Továbbá 1969-ben napvilágot látott a 2019/1969. sz. kormányhatározat is, mely szintén a felszámolásra ítélt telepekről rendelkezett. KOVÁCS József: A cigánylakosság lakáshelyzete, a szociális körülményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának problémái. In: ZAGYVA Imre (szerk.): A cigánylakosság szociális gondozásának és nevelésének kérdései. Szociális Intézetek Központja, Budapest, 1974. 44–45.

¹⁵ MNL OL M-KS 288. f. 41/1974/318. ó. e. Annak érdekében, hogy érvényre juttassák az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Bizottsága állásfoglalását, a Minisztertanács megfogalmazta a 3558/1975. sz. és a 3280/1976. sz. határozatát. (MNL OL XIX-A-83-b 3558/1975 (743. d.); MNL OL XIX-A-83-b 3280/1976 (777. d.))

¹⁶ MNL BAZML XXIII-1a. 21/1974.

nak több mint 14 %-a. [...] A cigánylakosság az országos átlagtól eltérő nagy számaránya és abból adódó mindennemű társadalmi probléma megyénket nagy mértékben érinti.”¹⁷

A Megyei Tanács által tárgyalta jelentés megállapította, hogy számos cigánytelepet sikerült ugyan felszámolni a CS-lakás programmal,¹⁸ ám az újonnan létrehozott telepeket az illetékes tanácsok nem közművesítették, s a cigánytelepek felszámolása nem haladt a kellő mértékben. A probléma megoldására az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium segítségét várták, „a megye sajátos helyzetére” hivatkozva. A cigányság foglalkoztatásában történt valamelyes előrelépés, mert a cigány férfiak meghatározó részének volt munkája, de ezt a nőkről már nem lehetett elmondani. Azt, hogy a cigányok munkát találjanak, jelentős mértékben akadályozta alacsony iskolai végzettségük, egészségügyi állapotuk, valamint a velük szemben tanúsított elutasító magatartás. Problémaként merült fel a munkahely gyakori váltása,¹⁹ sok munkáltató éppen emiatt zárkózott el cigányok alkalmazásától. Az oktatás terén jelentős eredményként könyvelték el a megyében, hogy a cigány gyermekeket szinte kivétel nélkül sikerült beiskolázni – csakhogy jelentős részük még a felső tagozatba sem jutott el. Ezért egyrészt a cigány lakosságot hibáztatták, másrészt szóvá tették a megfelelő öltözet

¹⁷ Uo.

¹⁸ „Csökkentett komfortú” lakásokat építettek.

¹⁹ A szocialista korszakban a munkahely gyakori váltása nem csak a cigány lakosság körében fordult elő. Lásd bővebben: GELLÉRI Péter: *A vándorló munkások*. Pszichológia a gyakorlatban, 32. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1977. – Részletek egy cigány férfi munkakönyvéből: „Elektromos művek 1966. X. 27. – 1966. X. 31., Bútorgyár 1967. V. 17. – 1967. VI. 9., Élelmiszer-feldolgozó 1967. VIII. 8. – 1967. IX. 11., Vízművek 1967. X. 21. – 1967. X. 27. Szemétszállítók 1967. XI. 9. – XI. 30., Vasútsín-gyár 1968. VIII. 30. – 1968. XI. 9., Autójavító 1968. X. 10. – 1968. X. 30.” (Michael Sinclair STEWART: *Daltestvérek. Az oláh-cigány identitás és közösség továbbélése a szocialista Magyarországon*. T-Twins Kiadó–MTA Szociológiai Intézet–Max Weber Alapítvány, Budapest, 1994. 88.) Részletek egy cigány nő munkakönyvéből: „1968. aug. 9. – 1968. aug. 18. építőipari vállalat, segédmunkás, 1969. ápr. 9. – 1970. aug. 1. KTSZ présüzem, 1971. dec. 14. – 1972. febr. 25. tűzhelygyár, 1972. júl. 7. – 1975. aug. 28. KTSZ patkószöghegyező, felmondás a dolgozó részéről, 1975. okt. 7. – 1975. okt. 28. Dunakeszi Hűtőgyár” (LENGYEL Gabriella: *Három cigány asszony munkakönyve*. In: ANDOR Mihály (szerk.): *Cigányvizsgálatok*. Művelődéskutató Intézet, Budapest, 1982. 39.)

hiányát, a gyerekek egészségügyi állapotát, meg hogy a telepek távol esnek az iskoláktól.²⁰

Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1979. április 18-án értékelte²¹ a magyarországi cigány lakosság helyzetét, és megállapította, hogy a cigányság társadalmi beilleszkedése érdekében tett intézkedések „összhangban” voltak az 1961-es párthatározatban rögzítettekkel. A felszólalók egyöntetűen eredményesnek ismerték el a párthatározat végrehajtását,²² s úgy vélték, hogy erről a lakosságot is tájékoztatni kell.²³ A beszámoló egyébként a következőképpen összegezte a magyarországi cigányság helyzetét: „A határozat végrehajtására tett eddigi intézkedések pozitív hatással voltak a cigányok életkörülményeire: lényegesen kiterjedt foglalkoztatottságuk, lakás-, művelődési és közegészségügyi viszonyaik kedvezőbbé váltak. [...] Az általában kedvező tendenciák azonban nem azonosan érintették az egész cigánylakosságot.”²⁴ A Politikai Bizottság határozatot hozott a cigány lakosság helyzetéről, s megállapította: az elért eredmények mellett számos területen továbbra is megoldatlan problémák sokaságával kell szembenézni. Az egyik felszólaló remekül összegezte ezt a felemás helyzetet: „Minden párt- és tanácsi szerv nagy lendülettel fogott hozzá a kérdés megoldásához, e munka eredményei lassan beértek. A közel két évtized tapasztalata azt mutatja, hogy ez a további évekre, évtizedekre is ad leckét. Az utóbbi időben azonban már lankadt a figyelem, az anyagi erőforrások szűkössége következtében csökkent az

²⁰ MNL BAZML XXIII-1a 21/1974.

²¹ Az ülésen előterjesztett jelentést, valamint határozat tervezetét az APB 1979. január 4-i ülésén tárgyalta és hagyta jóvá. (MNL OL M-KS 288. f. 41/1979/318. ó. e.)

²² Az egyik felszólaló például a párthatározat sorsfordító jellegét emelte ki: „Az 1961-es PB-határozat fordulatot hozott a cigánylakosság társadalmi, szociális problémáinak megoldásában.” (MNL OL M-KS 288. f. 5/1979/770. ó. e.)

²³ MNL OL M-KS 288. f. 5/1979/770. ó. e. – Az MSZMP KB Politikai Bizottsága 1979. április 18-án kiadott határozatának végrehajtása érdekében a Minisztertanács kiadta az 1016/1979. sz. és a 3301/1979. sz. határozatát. (MNL OL XIX-A-83-b 3301/1979 (935. d.))

²⁴ MNL OL M-KS 288. f. 5/1979/770. ó. e.

odafigyelés. Arra kellene felhívni a figyelmet, hogy ne történjék visszaesés.”²⁵

Az 1979-es párthatározat végrehajtása az érdekében Borsod-Abaúj-Zemplén megyében is égető kérdéssé vált a megyei cigányság helyzetének megvitatása, az elért eredmények összegzése, valamint a további tennivalók meghatározása. A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1979. szeptemberi ülésén értékelte a *„Beszámoló a megyében élő cigánylakosság helyzetéről, életkörülményeinek alakulásáról és a további tennivalókról”* című jelentést (11. sz. dokumentum). Az előterjesztett beszámoló tárgyalása során a megyei vezetésnek – az MSZMP KB Politikai Bizottságához hasonlóan – azzal kellett szembesülnie, hogy, bár számos eredményt el tudtak könyvelni, ezek „nem egyformán érintették” a megyei cigányságot. Ráadásul a cigány lakosság eltérő „társadalmi beilleszkedése” miatt előre nem láthatott problémák körvonalazódtak.²⁶

Az előterjesztés szervezői viszonylag kedvezően ítélték meg az 1974 utáni fejleményeket a cigányság helyzetét érintő minden területen. Foglalkoztatás: csökkent a munkanélküliek száma, illetve nőtt az állandó munkahellyel rendelkezők aránya, noha a cigányok nagyrészt szakképzettséget nem igénylő munkakörben tudtak csak elhelyezkedni, valamint úgynevezett cigánymunkakörökben (pl.: utcaseprő, szemetes). Lakáshelyzet: négy év alatt 235 cigánytelepből 45-öt sikerült felszámolniuk az illetékes tanácsoknak, de a szegregáció mértéke ezzel nem csökkent, mivel a CS-lakásokat továbbra is döntően egy tömbben, a települések peremén építették fel. Oktatás: a tanköteles cigány gyermekeket szinte kivétel nélkül mindenütt beiskolázták, s ezzel párhuzamosan a cigány osztályok²⁷ száma jelentősen emelkedett.²⁸

Összességében megállapítható, hogy az 1965-től 1979-ig terjedő időszakban az illetékesek hűen ragaszkodtak az 1961-es

²⁵ MNL OL M-KS 288. f. 5/1979/770. ő. e.

²⁶ MNL BAZML XXIII-2/a 140/1979.

²⁷ Lásd bővebben RÉGER Zita: Kétnyelvű cigánygyermek az iskoláskor elején. *Valóság*, 1974/1. 50–62.; RÉGER Zita: Cigányosztály „vegyes” osztály – a tények tükrében. *Valóság*, 1978/8. 77–89.

²⁸ MNL BAZML XXIII-2/a 140/1979.

párthatározatban foglaltakhoz mind országos, mind megyei szinten. Az 1979-es párthatározat nem tagadta meg az előzőt, annak alapvetéseit megőrizte, a változtatások lényegében az újonnan felszínre került nehézségekre válaszoltak. A vizsgált megye cigány lakosságának a helyzetében az 1970-es évek végére – az országos tendenciákkal párhuzamosan – mérsékelt javulás következett be. Ugyanakkor a kedvező fejlemények csak a cigány lakosság egy részét érintették, s a jövőben számos új keletű akadállyal kellett szembenéznie a megyei vezetésnek.

Dokumentumok

7. sz. dokumentum²⁹

Készítette: Dr. Papp Lajos MT VB Elnök,
Fekete László VT VB Elnök,
dr. Koleszár István Főkapitány.

Szigorúan bizalmas!
Miskolc, 1965. május 20.
Ikt.: Tk. 116/VB.1965.
Készült: 25 pld-ban.

Jelentés

a cigánylakosság helyzetéről megyénkben és további feladataikról

I.

Borsod megyében élő cigányság jelenleg 33 652 fő, az összlakosság 4,5%-a. Számuk 1943. évtől csaknem megháromszorozódott. A felszabadulás után javult a helyzetük. Azonban részben a múlt súlyos örökségeként, részben különös – primitív – életmódjukból kifolyólag, velük kapcsolatban olyan alapvető problémák vetődtek fel, amelyeken gyorsan, rövid idő alatt még nagy anyagi áldozatok árán sem lehet változtatni. A Politikai Bizottság megvizsgálta a cigányság elmaradott rétegeinek helyzetét, és azt társadalmi és állami feladataink fókuszába helyezte.

A központi határozatok szellemében a megyei tanács végrehajtó bizottsága 1962-ben távlati feladattervet készített, s erre kötelezte a járási (városi) tanácsok végrehajtó bizottságait is. Miskolc város is hasonlóan járt el. E terv végrehajtását menetközben több ízben ellenőrizte és ülésén a helyzetet elemezte,

²⁹ MNL BAZML XXXV-1 6. dosszié.

konkrét feladatokat jelölt meg (legutóbb 1964 júliusában foglalkoztak e kérdéssel Miskolc városi és járási tanácsok végrehajtó bizottságai is).

A VB a cigányok helyzetével foglalkozó bizottság létrehozására is határozatot hozott, amelynek nyomán egy útmutató is elkészült a cigányság elmaradott rétegeivel foglalkozó járási, városi, községi bizottságok feladatainak ellátására. A társadalmi és tömegszervezetek is készítettek hosszabb távlati intézkedési tervet, amely szerint tevékenykednek.

II.

A jelenlegi helyzet a következő:

1. Az állandó munkába való bekapcsolás

A párthatározat egyik fő feladatként határozza meg a cigánylakosság munkaképes tagjainak folyamatos munkába állítását. A megyében élő cigánylakosság mintegy 53,7%-a munkaképes. Az állandó munkába állítással kapcsolatban értünk el eredményeket. A munkaképesek 28-32%-a állandó munkaviszonyban van, és további 25-30%-a alkalmi munkát végez. Kb. 1300 fő munkaképtelen, gyógyíthatatlan beteg.

Az állandó munkaviszonyban lévők főleg az építőiparban, üzemekben, kisebb részük a mezőgazdaságban dolgozik.

1964-ben munkára jelentkezett: 1210 fő, ebből férfi: 758 fő

nő: 452,

ebből elhelyezést nyert: 964 fő, ebből férfi: 703,

nő: 261.

Az elhelyezést nem nyertek száma a férfiaknál viszonylag azért nagy, mert a felajánlott munkahelyeket nem fogadják el. A nőknél rosszabb a helyzet, mert kevesebb a munkalehetőség, és szakképzettségük nincs. Munkába állításuk, állandó munkahelyhez való kapcsolásuk általában nehéz. A részükre felajánlott munkahelyek távol esnek sok esetben lakóhelyüktől. Szakképzettségük nincs, így a nehéz fizikai segédmunka marad részükre. A bejárást nehezen tudják megszokni, és sok esetben nincs erős kitartásuk az állandó munkavégzés-

re. Különösen a nőknél mutatkozik meg idényjellegű munkavállalás. Miskolcon a nők állandó munkavállalása pozitívabb képet mutat, szép számmal helyezkednek el a MÉH-nél, a Köztisztasági Vállalatnál.

Az állandó munkahellyel rendelkezők körében megindult a fejlődés. Anyagi erőikhez mérten viszonylag megfelelő lakásokat építenek, a lakások berendezése viszont általában szegényes (lásd: a felsőzsolcai új telep). Gyermekeiket rendszeresen járatták iskolába, maguk is igyekeznek elmaradásukat pótolni.

A munkába állítással kapcsolatos nevelőmunkánk lényeges hibája az, hogy a munka jelentőségét az emberibb élet megteremtésében nem domborítottuk ki eléggé. Nagyobb teret kapott a társadalmi segítség hangoztatása, emiatt sok helyen el is kapták a cigányságot. A jövőben a munka döntő jelentőségét kell elsősorban hangoztatni ahhoz, hogy jobb, emberibb életet alakítsanak ki maguknak.

A fenti problémával kapcsolatban nem közömbös annak vizsgálata, hogyan alakul a cigánylakosságon belül az egy főre eső jövedelem (átlagkereset). Ugyanis, amennyiben legális megélhetési forrás nincs, úgy az illegális (bűnözés) jöhet számításba.

Tekintettel arra, hogy a munkavállalók 85-90%-a segédmunkásként dolgozik, ahol a jövedelem 1200–1400 forint + családi pótlék, egy 7-8 fős családban – amely átlagnak tekinthető – az egy főre jutó jövedelem havonta 250 forint. Ez az összeg a mindennapi kiadásokra is elég kevés, kulturális és egyéb igények kielégítésére alig jut.

2. Lakáshelyzet

Adataink szerint a cigányság kb. 85%-a teleprendszerben él. A telepek kommunális ellátottsága nem kielégítő. Legtöbb telep egészségtelen, sáros, mocsaras területen fekszik. Az ott lévő épületeknek csak kb. 5-7%-a alkalmas emberi lakás céljaira. Emellett túlszűfoltak, lakáshelyzetükben – néhány kivétellel – lényeges javulás nem történt. Hátráltatta a gyorsabb előrehaladást, hogy építési engedélyt csak abban az esetben kaptak, ha

házhellyel rendelkeztek, és az építési költségek bizonyos százaléka vagy pénzben, vagy anyagban megvolt.

Gyökeres változást jelentett a Kormány 2014/1964. (V.4.) sz. határozata, amely 15 éves távlatban határozta meg az egészségtelen telepek felszámolását. E határozat megjelenése után a járások felmérték a telepek helyzetét, és tervet készítettek felszámolásukra. 1964. évben a Megyei Tanács VB kezdeményezésére 49 lakást építettek fel Felsőzsoltán és a „C” telepet átépítették.

1965. évben 70 db lakás épül meg. Tibolddarócon a barlanglakások felszámolására³⁰ (50) és Sátoraljaújhelyen a telep felszámolására (20). A következő években Ózdon és Sajószentpéteren kívánjuk a telepeket rendezni.

Miskolcon, Kazincbarcikán és Ózdon intézkedés történt bér lakások kiutalására is. Ózdon közel 50 család vásárolt szövetkezeti lakást. Miskolcon 1964-ben kislakás építési akció indult. Több községben a termelőszövetkezetek nyújtottak segítséget a termelőszövetkezetekben dolgozók lakáshelyzetének megoldására. Pl. Igriciben, Hejőszalontán.

E kérdés megoldásánál hiányosság, hogy a városban a lakáshoz jutott cigányok lakáscseréjét a tanács nem kíséri megfelelően figyelemmel. Adatok vannak arra például, hogy új lakásukért lelépési díjat kérnek, illetve kapnak. További problémát jelent, hogy a bérházhoz juttatott családok többsége volt putriját a vidékről a városba költözni szándékozó ismerőseinek adta el. Ez újabb lakásproblémát eredményez.

A cigányság állandó letelepedése szoros kapcsolatban van a kóborlás kérdésével. A régi értelmű kóborlás ugyan megszűnt, de él más jelleggel. A vándorlók zöme hulladékgyűjtéssel, valamint házalással foglalkozik. Kisebb része tevékenységét engedéllyel végzi (112 fő). Az engedély nélkül gyűjtő, házaló személyek tevékenységének visszaszorítására tanácsi szabályrendelet kiadása készül.

³⁰ Lásd bővebben HAJNÁCZY Tamás: A tibolddaróci barlanglakások felszámolása avagy nem cigányok a CS-lakás programban. *Valóság*, 2013/10. 80–98.

3. Közegészségügyi helyzet

A közegészségügyet illetően bizonyos javulás tapasztalható. Több helyen állami, társadalmi segítséggel WC, szeméttároló, kút építését kezdték meg, fejezték be. A telepek 20%-ában van csak elfogadható WC, 30%-a ivóvíznek nem minősíthető vizet szolgáltat. Sok helyen kigyulladt a villany.

A gyermekhalandóság nagymértékben csökkent, ami a felvilágosító munkának, a kórházakban és szülőotthonokban történő szüléseknek és ellenőrzéseknek köszönhető. Azonban a tudatlanság, a babona még mindig szedi áldozatait. Csökken ugyan a tetves telepek száma, de a 287 telepből még mindig 100 telepen található fertőzést terjesztő féreg (1964 júniusában 140 telepen). Itt az igénytelenség, a lustaság az ok, melyet türelmes felvilágosító munkával meg lehet és meg kell változtatnunk.

Nagyon sok a TBC-s és a fertőzőes megbetegedés, amely lakásviszonyokból és a telepek egészségtelen viszonyaiból adódik. A férfi lakosság körében az alkoholizmus és annak káros egészségügyi és erkölcsi hatásai igen gyakoriak.

4. Kulturális helyzetük

A felnőtt cigánylakosság 80%-a egészben vagy részben írástudatlan. Az iskolaköteles gyermekek közül is csak 20-25% jut el a felsőbb osztályokba. A nyolc ált. isk.-át nem végzett fiatalok a foglalkoztatottságuk és nevelésük szempontjából nagy gondot okoznak. Számuk jelentős. Az a tapasztalat, hogy sem a KISZ, sem a munkahelyük és a fiatalok nevelésével törődni hivatott intézményeink nem foglalkoznak velük kellően.

A felnőtt tanulást negatív irányban befolyásolta az, hogy az analfabétákat nem veszik be katonának. Az idősebbek nagy része úgy „oktatta” gyermekeit, hogy ne tanulj meg írni, mert az írás sok mindenre kötelez (katonaság, szabályok, törvények betartása, ismerete), és abból sok bajod származhat.

A tanácsi határozatokra megindult erőteljesebb felvilágosító munka már érezteti hatását. A gyermekek nagy része már rendszeresen jár iskolába, javult a tanulmányi átlag. Még min-

dig sok azonban a túlkoros. Alig találkozni középiskolásokkal, az ipari és mezőgazdasági tanulók száma is kevés.

A felnőttek közül évente 600 fő jelentkezik alapismereti tanfolyamra. Sajnálatos a nagy lemorzsolódás (kb. 60%-os).

Az írástudóknak egy kis része olvasói könyvtárainknak. Meséket, kalandos regényeket, képeslapokat kedvelik. Többen a műkedvelő művészeti csoportokba tevékenykednek. Pl. Encsen, Ózdon, Mucsonyban stb. A filmeket nagyon szeretik. Tapasztalataink vannak arra nézve, hogy a filmekkel kísért ismeretterjesztő előadásokat sokan meghallgatják közülük. A TV is nagyon népszerű (mezőgazdasági szakfilmsorozatok). A népművelés formáit – a fentiekén kívül – a kötetlen beszélgetések váltják fel, amelynek során a tél folyamán a munkaerőkölsről, a szocialista együttélés szabályairól, közegészségügyi kérdésekről voltak előadások.

A mozik műsorán szerepeltetjük a „Cigányok” c. dokumentum kisfilmet, amely bepillantást enged abba, hogy az országban milyen erőfeszítéseket tesznek maguk a cigányok felemelkedésük érdekében. Néhány helyen az ifjúsági szervezetek életében is részt vesznek cigány fiatalok, még nem sokan ugyan.

5. Bűnözésben való részvételük

Az adatok alapján megállapítható, hogy kriminalitás szempontjából számításba veendő cigánylakosság bűnözésben való részvételi aránya magasabb, mint a nem cigányoké.

	1963. évben	1964. évben
összlakosságnak	0,6%	0,7%
cigánylakosságnak	2,3%	2,8%

A vádemeléssel befejezett ügyeknek 1963-ban 11,8%-át, míg 1964-ben 14,9%-át követték el. A bűnügyi fertőzöttség különösen Encs, Szerencs, Edelény, Sátoraljaújhely, Mezőcsát, Ózd város, illetve járás területén jelentkezik. Igen magas a bűnözésben való részvételük a cigány fiatalkorúaknak. A már említett időszakban az össz. fiatalkorú terhelteknek 32,5, illetve 45,2%-a volt cigány származású.

A cigány bűnözők által elkövetett bűncselekményeknek közel 50-55%-a tulajdon ellen, 35-40 %-át élet vagy testi épség ellen, míg 5-10%-át közrend, közbiztonság ellen követték el. A tulajdon ellen elkövetett bűntettek közül az alkalmi lopás és a besurranásos lopás, míg az élet-, testi épség elleni bűntettek közül az emberölés és kísérlete, valamint a testi sértés emelhető ki. Pl. 1964-ben az emberölés bűntettének, illetve kísérletének több mint 50%-át cigányok követték el.

A közrend-, közbiztonság elleni bűntettek közül feltétlenül figyelembe vehető a mind nagyobb méreteket öltő garázdaság bűntette. Pl. 1963-ban csak 0,8%-át, míg 1964-ben már 7,2%-át adja az általuk elkövetett össz. bűncselekményeknek. A cigány bűnözés általános visszaszorítása, az elkövetésben való részvétel csökkentése az ezzel összefüggő feladatok további tervszerű végrehajtását követeli. Ezen célok és feladatok a leg-szélesebb társadalmi összefogást igénylik.

[...]

MTVB. 83/1965.

8. sz. dokumentum³¹

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB Művelődési Osztálya,
Miskolc

A jelentést készítette: a Művelődésügyi Osztály vezetője.

Látta: Varga Gáborné vb elnökhelyettes.

A jelentés készítésében részt vettek: munkaügyi, egészségügyi, építési-közlekedési, igazgatási, ipari, mezőgazdasági osztály és a megyei Rendőr-főkapitányság.

Jelentés

a cigánylakosság helyzetéről szóló megyei pártbizottsági határozat végrehajtásának tapasztalatairól.

I.

A MSZMP Megyei Bizottsága az elmúlt évben megvizsgálja a cigánylakosság elmaradott rétegeinek helyzetét és a párt-, állami, valamint társadalmi szervek részére feladatokat határozott meg.

A Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága által e tárgyban 1962-ben jóváhagyott távlati intézkedési terv a Pártbizottság által meghatározott feladatok többségét tartalmazza, így annak módosítása nem vált szükségessé. A VB e terv végrehajtását menetközben ellenőrizte, ülésén a helyzetet elemezte, s a terv végrehajtását gátló tényezők elhárításáról intézkedett. A határozat és az intézkedési terv végrehajtásának tapasztalatairól az alábbiakban tesszük meg jelentésünket.

II.

A jelenlegi helyzet

1. Az állandó munkába való bekapcsolódás

A párthatározat egyik fő feladatként a cigánylakosság munkaképes tagjainak folyamatos munkába állítását határozza meg.

³¹ MNL BAZML XXIII-2a 79/1966.

A munkaügyi osztály a 994/Tk.117/VB 1965. sz. határozat alapján felmérést végzett ennek érdekében, mintegy 2500 családnak munkába állításának lehetőségeire vonatkozóan. [...]

A felmérés alapján 1342 fő munkaképes, 350 fő csökkent munkaképességű családfenntartó, 1447 fő munkaképes korú családtag munkába helyezését kellett biztosítani.

Munkába való helyezésüket kedvezőtlenül befolyásolja szakképztségük és műveltségük alacsony színvonala. Legnagyobb probléma az iskolából kikerülő fiatalok foglalkoztatása. Az iparitanuló-képzésbe való bevonásuk nehézségekbe ütközik.

Az állandó munkaviszonyban lévők főleg az építőiparban, üzemekben, MÁV-nál, kisebb részük a mezőgazdaságban dolgozik, többségük segédmunkás. (A tsz-ben, állami gazdaságokban számuk viszonylag növekszik.) A nők munkába állítását illetően a problémák továbbra is fennállnak, a fejlődés nem számottevő.

1965-ben a cigányszármazású dolgozók munkába helyezési aránya általában azonos volt az egyéb lakosság munkába helyezésével. [...]

Munkaerkölsük javul, pl. a szerencsi járásban 1965-ben 4 családnak a tsz-ben 500-500 munkaegysége volt. Viszont még jellemző az, hogy indokolatlanul otthagyják munkahelyüket, ezért a munkaadók bizalmatlanok velük szemben. Még mindig akad olyan munkahely is, ahol teljesen elzárkóznak munkába állításuktól, nem is próbálkoznak a munka nevelő jellegével rájuk hatni. Még most is előfordul, hogy keresetüket nem tudják célszerűen felhasználni, sokszor egyesek fizetésüket elisszák, garázda magatartást tanúsítanak.

Az alkalmi és időszakos munkából élők életszínvonala ma is alacsonyabb. Körükben még gyakori a lopás, főleg a mezei lopás. Fejlődésükben a rendszeres munka hozza a legtöbb változást. A munkában való helytállásuk változtatja a velük szemben táplált előítéleteket is, az ilyen emberek társadalmunk megbecsült tagjává lesznek. (Pl. az Építőipari Vállalatnál többen szocialistabrigád-tagok lettek, kiváló dolgozó elismerésben is részesültek.)

2. Lakáshelyzet

A 2014/1964. sz. Korm. határozat és ennek végrehajtásáról megjelent 2/1965. ÉM-PM együttes rendelet alapján 1965. évben a megye területén 70 db „C”, illetve barlanglakás felszámolása történt meg új lakások építésével. 1966-ban 88 db lakásépítés szervezése van folyamatban.

A szervezés azért most történik, mert az ÉM 1966. január hóban adta meg a megépíthető lakásszámot. A szervezés nehézségei: részben a telek-kialakítás, részben pedig a rendelet szerinti 10 % hozzájárulás biztosítása.

Az ÉM Lakás- és Kommunálisgazdálkodási Főosztály által f. évben kiadott lakásvásárlásról szóló körrendelet alapján nagy érdeklődés nyilvánul meg a házvásárlások iránt.

Házvásárlást csak az ÉM által leadott keretszámon belül lehet engedélyezni, ezért nem áll módunkban az ilyen irányú igényeket kielégíteni. 1967 évre 150 db lakásépítést irányoztunk elő, melynek szervezése folyamatban van.

Intézkedés történt a megfelelő munkaviszonnyal rendelkező családok felmérésére, illetve hogy ezen családok az anyagi hozzájárulást mikorra tudják biztosítani.

A felszámolás ütemét és szám szerinti ütemezését a harmadik ötéves terv időszakára ezen adatok birtokában fogjuk összeállítani, figyelembe véve az építési kapacitás lehetőségeit. A KTSZ-ek évi kb. 300 db lakás megépítését tudják vállalni. A megyében kb. 5000 „C” család, illetve barlanglakó él ilyen telepeken, tehát ugyanennyi lakásépítésre lenne szükség.

3. Közegészségügyi helyzetük

A határozat a cigánytelep számának csökkenésével, majd felszámolásával összefüggésben egészségügyi viszonyaik gyökeres megváltoztatását, egészséges életmódra való szoktatását tűzi ki célul. A jelenlegi telepek helyzetén némileg sikerült néhány járásban (szerencsi, encsi, edelényi) változtatni. A községek a községfejlesztési alapot is felhasználták a telepek állapotának

javítására. (Pl. Mezőzomboron kutat, Tarcalon vízvezetékét építették.)

Ennek ellenére a cigánytelepek köztisztasága az egészségügyi szervek erőfeszítései (felvilágosító munka, adminisztratív intézkedések) ellenére nem megfelelő (WC-k, szeméttárolók hiányoznak sok helyen). Akadt olyan telep, ahol a tanács és a cigányság által megépített WC-t tavaszra feltűzelték. Az ivóvíz-kérdés a legtöbb helyen megoldatlan. Az állandó fertőtlenítés ellenére – főleg a téli időszakban – előfordul, sőt fokozódik a tetvesség. Oka: a nagyfokú zsúfoltság, a személyi tisztaság elhanyagolása. A 101/1955. Eü.M. sz. rendelet maradéktalan végrehajtását sok helyi tényező akadályozza (meleg helyiség stb.). A fertőző megbetegedések közül a gyomor-, bélfertőzés gyakori, sok a hastífusz és vérhas. (Pl. Megyaszón 11, Taktaszadán 8 ízben fordult elő. A hastífusz-megbetegedettek 45%-a cigányokból kerül ki.)

A KÖJÁL főleg rossz, járványügyi szempontból kifogásolt telepeseket ellenőrzi, ez a munka azonban az utóbbi időben rendkívül nehézé válik. A telepek lakói tévesen értelmezett jogaikra hivatkozva nem engedik pl. tetvteleníteni magukat, az eljáró hatóságokkal szemben agresszíven viselkednek.

A jelenlegi közegészségügyi viszonyokban nagy szerepe van az alkoholfogyasztásnak. A felvilágosító munka hatása kismértékű. Elszórtan növekedett az abortuszbizottságok előtt megjelent cigányok száma. A csecsemőhalandóság csökkenő tendenciájú.

4. Kulturális helyzetük

Növekedett a felnőttoktatásba bevontak száma, bár arányuk nem megnyugtató még. A tanköteles korú cigányok száma elég magas. Beiskolázásuk megtörtént.

Javult a cigánytanulókkal – mint hátrányos helyzetben levő tanulókkal – való foglalkozás, a velük való törődés. Iskolába járásuk némileg javult, a problémák télen jelentkeznek. Az ifjúsági szervezet munkájában kevesen vesznek részt. A kultúra iránti igényük emelkedést mutat. Klubrendezvényeken, ismeretterjesztő esteken lehet cigányokat növekvő számban látni. A

községek nagy részben csak részükre tartanak filmmel kísért előadásokat, főleg etikai, jogi kérdésekről. A filmeket különösen szeretik, a TV-nézőknek is jelentős %-át képviselik, válogatás nélkül nézik a filmeket, a TV-t.

Növekedett a cigányolvasók száma, figyelmük a mai könnyebb fajsúlyú irodalom és útirajzok felé fordult. Önálló kulturális tevékenységük minimális ma is. A műsoros cigánybálok rendszeresek, műkedvelő tevékenységük nem túri a kötöttségeket, e tevékenységükhöz anyagi illúziókat fűznek.

[...]

Miskolc, 1966. április 25.

MTVB. 500/1966.

9. sz. dokumentum³²

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB Elnöke,
Miskolc Városi Tanács VB Elnöke,
Miskolc

Szigorúan bizalmas!
Miskolc, 1966. október 6.
Ikt.: Titk./190/VB/1966.
Készült: 25 pld-ban.

Jelentés

a cigánylakosság helyzetéről szóló Megyei Párt Végrehajtó
Bizottsági határozat eddigi végrehajtásáról

A Megyei Párt Végrehajtó Bizottság 1965. május 28-i ülésén hozott határozatában megjelölte a cigánylakosság elmaradott rétegei társadalmi beilleszkedésének érdekében végzendő munka hosszabb időszakra érvényes irányelveit.

³² MNL BAZML XXXV-1 10. dosszié.

Ennek szellemében a Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága 1966. május 17-én értékelte a helyzetet, megvizsgálta az 1962-ben e tárgyban jóváhagyott távlati intézkedési terve eddigi végrehajtásának eredményeit, és megjelölte a konkrét feladatokat.

Miskolc városban társadalmi bizottság alakult, amely 1965. február 16-án elfogadott munkatervében jelölte meg feladatait, értékelte a tanács korábbi távlati feladatterve menet közbeni végrehajtásának tapasztalatait.

A Párt VB határozata a fő feladatok között:

- a szemléletalakító, nevelő, káros előítéletek felszámolására irányuló tevékenység, valamint
- a rendszeres munkára nevelés fokozását,
- a lakáskörülmények,
- az egészségügyi és
- a kulturális viszonyok javítását,

valamint ezek előfeltételeinek fokozatos biztosítását jelölte meg.

A határozat végrehajtására tett intézkedések és azok eddigi tapasztalatai a megyében és Miskolcon a következők.

1. Szemléletalakító tevékenység

E tevékenység a tanácsi területen is fokozódott, két főirányban. Egyrészt a cigányokkal szemben helyenként megnyilvánuló előítéletek leküzdése, társadalmunkban egyenrangú állampolgárokként történő beilleszkedésük szükségességének megértetése irányában, másrészt szükséges a cigánylakosság körén belül megértetni, hogy beilleszkedésük érdekében saját életmódjuk, szemléletük megváltoztatására is elsődleges szükség van.

Az előrehaladás lassú és kevésbé érzékelhető. Bár általában nem tapasztalható, hogy a becsületesen dolgozó és a társadalomba beilleszkedni törekvő cigányokkal szemben hátrányos megkülönböztetések nyilvánulnak meg, viszont megítélésükre károsan hatnak munkakerülő, erkölcsi és magatartásbeli fogyatékossgú társaik. A rossz példák miatt a cigánylakosság egészével szembeni előítéletek megváltoztatására irányuló nevelő munka igen gyakran hatástalan.

Kedvező irányban befolyásolják mind a közvélemény, mind a cigánylakosság felfogásának alakulását a közülük választott tanácsstagok, akik jelentős szerepet játszanak mind értékeik képviselésében, mind a velük szemben támasztott követelmények megértetésében.

A társadalmi beilleszkedés politikai, gazdasági, kulturális feltételeinek fokozatos megteremtésével egyidejűleg további folyamatos feladat a szemléletalakító tevékenység, ennek hatékonyságát tovább kell fokozni.

2. Munkára nevelés, elhelyezésük

A megyében felmérés történt, amely szerint 1342 munkaképes, 350 csökkent munkaképességű családfenntartó és 1447 munkaképes korú családtag munkába helyezésével kell számolni.

1965-ben 1501 munkára jelentkező közül 1029-et (69%) állítottak munkába munkaközvetítő szerveink. Ez közel egyező az 1964. év adataival. A cigányok munkába helyezési aránya általában azonos a közvetítésre jelentkező egyéb lakosság elhelyezésével. A nők munkába állítását illetően a problémák továbbra is fennállnak, a fejlődés nem számottevő.

Miskolcon viszonylag több nő elhelyezésére volt lehetőség a MÉH-nél, MÉK-nél,³³ Köztisztasági Vállalatnál és egyéb munkahelyeken.

Növekedett a mezőgazdasági üzemekben (ÁG, termelészövetkezet, erdőgazdaság) foglalkoztatott cigányok száma, 600 férfi és 433 női munkaerő helyezkedett el e területen.

A munkába jelentkezettek jelentős része azonban munkahelyét bizonyos időszak elteltével otthagyja. Pl. az Állami Pincegazdaság abaújszántói üzemegysége 20 főt szerződtetett, akik közül öt-hat nap elteltével 16 kilépett. Miután munkájuk rendszerességére kevéssé lehet számítani, ezért nem szívesen alkalmazzák a cigány dolgozókat, és helyenként el is zárkoznak munkába állításuktól.

³³ Melléktermék Értékesítés Kereskedés

Termelőszövetkezetekben nagyobb számú alkalmazásuk akadályja, hogy a viszonylagos munkaerőhiánnyal küzdő tsz-ek többsége gyenge adottságok között működik, ezért részükre előleget nem tud fizetni.

A kedvezőtlen példák mellett munkaerőkölcsük javulását bizonyító példák is vannak. Pl. a szerencsi járás tsz-eiben több családnak közel 500 munkaegysége volt. Az építőipari vállalatnál többen szocialistabrigád-tagok lettek, kiváló dolgozó elismerésében is részesültek. E példák bizonyítják, hogy fejlődésükben a rendszeres munka hozza a legtöbb változást.

Állandó foglalkoztatásuk egyik akadályja szakképzettségük hiánya. Probléma az iskolából kikerülő, vagy túlkorosságuk folytán az iskolát el nem végzett fiatalok foglalkoztatása. Nehézségekbe ütközik az iparitanuló-képzésbe való bevonásuk is.

Megállapítható tehát, hogy a munkalehetőségek számának növelésében kisebb előrehaladás érzékelhető, munkaviszonyuk állandósága és munkahelyükön történő megmaradásuk terén kevesebb eredmény jelentkezik. Rontja a helyzetet a más megyékből jelentkezők, idevándorlók kedvezőtlen hatása.

3. Lakáshelyzet

A szociális követelményeknek meg nem felelő települések felszámolására távlati terv készítését írta elő a határozat. A terv a megyében és a városban elkészült.

A megyében 5006 család (23 793 fő) részére 4350 lakás megépítése szükséges. A III. ötéves terv keretén belül 1168 lakás építését tervezzük.

Az elmúlt évben 70, folyó évben 88 lakás építése történt, illetve történik meg, ezenkívül folyó évben további 25 lakás építésére, illetve vásárlására van még lehetőség.

Az előkészítési munkákat a tanácsai szervek elvégezték, a kivitelezést a ktsz-ek³⁴ biztosítani tudják. Így 1967-ben 180, a további években évi 300 lakás építését tervezzük. Az 1970-től

³⁴ Kisépítési termelőszövetkezetek.

számított további lakásépítés meggyorsítása érdekében tanulmány készült.

Miskolcon 1965. év végén indult a kedvezményes lakásépítés szervezése. 30 lakás építésére volt lehetőség, viszont mindössze 2 cigány család rendelkezett a szükséges indulási alappal, a többiek visszaléptek. 1967-ben újabb 30 lakás építésére lesz lehetőség.

Az építkezések elsősorban Ózd és Sátoraljaújhely városokban és a tagolt cigány településű nagyközségekben történnek. Az előkészítő munkák során foghíjas telkeket jelöltek ki, szétosztott betelepítésük érdekében.

Miskolcon a kedvezményes építési akción kívül a kerületi tanácsok által juttatott lakások száma az elmúlt évben 40 volt, ez évben várhatóan hasonló arányú lesz. Ez a lakáshelyzetükön alig javít, mert még mindig tart a beköltözés, újabb putrik építése. A lakáshoz juttatottak a korábbi putrikat másoknak adják át. A rendőrség és a kerületi tanácsok ennek megakadályozására még nem találtak hatékony módszert.

Felszámolásra került a Danyi-völgyi volt telep és a Pamutfonó melletti kisebb telep. A telepek felszámolásáig igen sok ráfordítást igényelne az alapvető követelmények akár csak átmeneti biztosítása is. Az ivóvíz ellátás, közvilágítás, járdaépítés stb. érdekében a tanácsok az anyagi eszközök keretei között intézkedéseket tesznek.

4. Egészségügyi intézkedések

A határozatban foglalt célkitűzéseknek megfelelően a jelenlegi telepek közegészségügyi helyzetén némileg sikerült néhány járásban (Szerencs, Encs, Edelény) változtatni. Községfejlesztési alapot is felhasználtak ilyen célra, pl. kút, vízvezeték építésére.

Különösen a zsúfolt cigánytelepülések köztisztasága az erőfeszítések ellenére sem megfelelő. Az ivóvízellátás a legtöbb helyen megoldatlan, 385 kútból 154 fertőzött. A meglévő árnyékszékek többsége egészségügyi szempontból nem megfelelő, folyamatos tisztántartásukról nem gondoskodnak. A rendszeres fertőtlenítés ellenére sok a ruha- és fejtetvesek száma. Ez év első felé-

ben 24 telepen 4600 személy közül 1330-nál állapítottak meg tetvességet. A fertőtlenítésre gyakran karhatalmat kell igénybe venni, a rendőri szervek hathatós támogatást nyújtottak.

Az alkohol-fogyasztás káros következményei változatlanul jelentkeznek. Kismértékben – a felvilágosító tevékenység hatására – növekedett az abortuszbizottságok előtt megjelenő nők száma. A csecsemőhalandóság csökkenő tendenciájú. A terhes anyák nem járnak rendszeres tanácsadásra, kelengyeutalványukat gyakran eladják.

5. Kulturális viszonyok javítása

Növekedett a felnőtt oktatásba bevontak száma. Probléma, hogy az alapismereti tanfolyamra pl. a megyében beiratkozott 618 személy közül csak 352 végezte el a tanfolyamot. Javult a cigány tanulókkal való foglalkozás, iskolába járásuk némileg rendszeresebb, azonban különösen télen jelentkeznek problémák.

A tudatformálás terén a kötetlen formájú előadások bizonyultak a legeredményesebbnek. Sikeresek voltak a részükre rendezett járási ankétok. Növekszik a film és különösen a televízió műsorai iránti érdeklődés, és az írni, olvasni tudók nagyobb számban keresik fel a könyvtárakat. Figyelmük a könynyebb fajsúlyú irodalom és útirajzok felé irányul.

Önálló kulturális tevékenységük ma is minimális. A műsoros cigánybálok rendszeresek, azonban műkedvelő tevékenységük nem tűri a kötöttségeket és gyakran anyagi ellenszolgáltatás igényével lépnek fel.

Az ismeretterjesztő előadások Miskolcon is egyre látogatottabbak, és a kerületekben a társadalom segítőkészsége egyre hatékonyabb. A szülői munkaközösségek, a nevelők családlátogatásai, a helyi pártszervezet és nőtanácsai aktívák tevékenységük kedvezően érezteti hatását.

Erőfeszítések ellenére sem sikerült a megyében a túlkorosok továbbtanulását biztosítani. Miskolcon részükre kibővített óraszámú esti tagozatos oktatást szerveznek a folyó tanévben.

10. sz. dokumentum³⁵

A cigánylakosság helyzete és a további tennivalók

Készítette: Varga Gáborné
tanácselnök helyettes

A cigánylakosság helyzete és a tennivalók

Megyénk megközelítően ötvenezer főt kitevő cigánylakosságának kérdése – sajátos helyzetükből adódóan – számarányukat messze meghaladó társadalmi problémát jelent. Itt él az ország cigánylakosságának több mint 14%-a. Az országos és a megyei felmérések – a cigánylakosság számának megállapítása – nem pontosak, mert statisztikai adatszolgáltatás velük nem foglalkozik.

A cigánylakosság az országos átlagtól eltérő nagy számaránya és abból adódó mindennemű társadalmi probléma megyénket nagymértékben érinti.

A cigánylakosság helyzetének, életkörülményei javítása érdekében hozott 1961. évi KB-határozat, valamint a Megyei Pártbizottság 1965. évi irányelvei alapján a Megyei Tanács VB 1966. évi 993/Tk.(III.17.)162/VB.166. sz. határozata fogalmazta meg megyénk cigánylakossága társadalmi felemelkedésének legfontosabb tennivalóit.

Főként a lakáshelyzet javításában; a rendszeresen dolgozók számának növelésében; a cigány gyerekek iskoláztatásában; az egészségügyi felvilágosító munkában; a felnőttek műveltségének emelésében; a nem cigánylakosság szemléletének megváltoztatásában szükséges további intézkedések megtételét hangsúlyozta.

Megyénk párt-, állami és társadalmi szervei intézkedési tervekben rögzítették feladataikat és kezdték meg ezek fokozatos végrehajtását.

³⁵ MNL BAZML XXIII-1a 21/1974.

A Megyei Koordinációs Bizottság 1973. és 1974. évi ülésein tárgyalta a határozatok óta tett intézkedések hatékonyságát, a végrehajtás eredményeit és nehézségeit, s a soron lévő feladatokat.

Megyénk cigánylakosságának helyzetét vizsgálva megállapítható, hogy az elmúlt évtizedben a cigánylakosság társadalmi, szociális és gazdasági helyzete – ha nem is a kívánt mértékben, de – javult, amint ezt a mellékletek tartalmazzák.

I.

1. A létszám alakulása

Országosan a cigányság létszáma 320 000 fő, 1962-ben mintegy 200 000 cigány élt az egész ország területén. 1962-ben megyénkben mintegy 25 000-et tartottunk nyilván, ma mintegy 48 000. A megyén belül az encsi, edelényi, ózdi, miskolci járásban a legnagyobb a számuk. Ózd városban a lakosság 10%-a.

Miután statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre, ezért csak becsült adatokra támaszkodhatunk. A cigányok legintenzívebben szaporodó rétege a társadalomnak. Nagy produktivitásuknak megfelelően 46%-uk 0–14 korú. A nők aránya az 50%-ot meghaladja. Szembetűnő a 0–14 évesek aránya, ez figyelmeztet a velük való foglalkozás jelentőségére. Az edelényi, encsi, miskolci járásban az I. osztályosok aránya eléri a 28%-ot.

2. A cigánylakosság életmódjában a felszabadulást követő évtizedekben – ha lassú ütemben is – de változás következett be. A vándorlást a letelepedés váltotta fel. Az évszázados tradíciók azonban még mindig tovább élnek közöttük, de megjelenési formájuk módosult.

Az önálló cigányközösségek bomlása felgyorsult, de még nem fejeződött be. Társadalmi beilleszkedésük elősegítése a párt-, állami, társadalmi és tömegszervek részéről sajátos módszerek és intézkedési tervek alapján folyik. Jól összehangolt tevékenységről azonban a fejlődés ellenére sem beszélhetünk.

A segítség formáinak vizsgálata egyértelműen bizonyítja, hogy módszerként elsősorban az „anyagilag centrikusságot” alkalmazták. A nevelés mint eszköz nem kapott kellő hangsúlyt. A nevelőmunkába nem vontuk be a már beilleszkedetteket. A beilleszkedettek számát követendő példaként – elsősorban emberközelségből – nem állítottuk társaik elé. Elvértve találkozunk egy-két kísérlettel.

Társadalmunk humánus intézkedései – alacsony műveltségi és igény szintjük, akarat nélküli magatartásuk miatt – nem mindig célravezetők.

Megyéink jellegéből eredően megállapítható, hogy különbségek mutatkoznak az ipari és mezőgazdasági vidéken élők között. Az ipari körzetekben – Ózd, edelényi járás, Miskolc, miskolci járás – a munkába állás lehetőségei nagyobbak. A mezőgazdasági vidékeken (Bodrogköz, encsi járás körzete) nehéz a munkába állás.

A munkahellyel rendelkezők életkörülményei kedvezőbbek – társadalmi beilleszkedésük gyorsabb. A munkahely átnevelő hatása érvényesül.

Ezért a cigányság kiemelkedett rétegeivel differenciáltan, segítően kell foglalkozni. A be nem illeszkedőkkel kapcsolatban pedig a törvény szigorával el kell járni.

Szükséges ezért, hogy a cigány lakosság esetében – többek között – a közveszélyes munkakerülés büntettének minősítése valamennyi bűnüldöző szerveinknél egységesen és a törvény szövegének végrehajtásával történjék.

A cigányság életmódjának megváltoztatásával kapcsolatban helyi tanácsainknak az eddiginél nagyobb figyelemmel szükséges kísérni a területükön élők elhelyezkedését, művelődését, magatartását, egész életvitelét.

3. A lakáshelyzet

Az elmúlt évtized alatt jelentősen javultak lakáskörülményeik. A fejlődés elsősorban társadalmi törődésből és segítőkészségből adódik, de van fejlődés az állandó munkába állás eredményeként is.

Az elmúlt 10 év alatt 1478 „CS” lakás építése valósult meg. Felszámolásra került 10 telep, felszámolás alatt áll 6 [...].

Országosan a cigánylakások 44%-ában nincs villany, a megyében kb. 33%-ban. A lakások telkén 84%-ban nincs kút. A meglévő telepek nagy része alapozás nélküli, vályog, vertfal, sárkunyhó. A normális körülményeknek meg nem felelő telepek felszámolására a IV. ötéves tervben 1150 lakáskeretet engedélyeztünk. Ebből 1973 végéig 762 nyert felhasználást.

Az engedélyezett keretek felhasználását nehezíti a lakások építésének 90 000–120 000–30 000 Ft-ra emelkedett összege, és az eddig 50 000 Ft kamatmentes kölcsön elégtelensége a megnövekedett árakhoz. A lakásépítési keretek felhasználása csak kisiparosok útján biztosítható, ezért indokolt volt a munkáknál részükre adókedvezmény nyújtása.

A telepek építésénél 150–200 n. öl telkek kerültek kialakításra az egészségügyi követelményeknek megfelelően. Kíváncsú, hogy az eddig kialakított telepekre a helyi tanácsok az eddiginél nagyobb figyelmet fordítsanak, a villanyvilágítás, ásott kutak, utak felmérése megtörténjék. Keresnie kell a megyei építési, közlekedési és vízügyi szakigazgatási szervnek a további segítség útját, a megnövekedett anyagi nehézségekre tekintettel, és kérni az illetékes főhatóságoktól a megye sajátos helyzetéből eredően a nagyobb segítség lehetőségét.

4. A munkalehetőség biztosítása

Az elmúlt 10 évben a munkaképes korú cigányférfiak megközelítették a teljes foglalkoztatottságot. A keresők egy része azonban az évet nem dolgozza végig. A „CS” lakásokban lakók és a nem cigánytelepekre beköltözött cigányok a téli hónapokban is minden lehetőséget megragadnak rendszeres kereset biztosítására [...].

A foglalkoztatottság a nőknél alacsonyabb. A nem cigánylakosság körében élő nők 64%-a aktív kereső és 36%-a inaktív, a cigánynőknél az arány fordított, mert 30%-a kereső és 70%-a eltartott. Ennek egyik oka a nagyobb gyermekszám, másik oka a bölcsőde, óvoda és a munkaalkalom hiánya. A 100 keresőre

jutott eltartottak száma országosan 82, cigány háztartásokban 244. Az egy családra jutó pótlék 341–810 Ft között.

A megyei vállalatok és üzemek döntő többségükben – szakszervezetek megyei tanácsának vizsgálata szerint – a tudás, szakképzettség, a végzett munka alapján állapították meg a cigánykeresők munkabérét.

A kollektív szerződések, a törzsgárda, a munkaverseny, az újítási szabályzatok megkülönböztetést nem tartalmaznak. Munkába állításuk azonban nehéz, mert az általános szakmai műveltségük alacsony (pl. Miskolcon a munkavégzők 90%-a szakképzetlen).

Az 1968-ban bevezetett bérszínvonal-szabályozás a cigánylakosságot kedvező helyzetbe hozta, mivel a vállalatok a munkaerőforrás igénybevételével hígíthatták létszámukat.

A Miskolcon dolgozó cigányok 49%-a a kohászatban, a vasiparban, 4,8%-a az építőiparban, 9,5%-a más ipari területen és 10,9%-a a kereskedelembe, a vendéglátóiparban helyezkedett el. Legszívesebben és eredményesen ott dolgoznak, ahol született adottságaik folytán csaknem minden képzés nélkül eredményt érhetnek el.

Az 1971-től életbe lépett bérfejlesztési hatékonysági szabályozók inkább a meglévő munkaerő megtartására, de nem a hígitásra ösztönzik a vállalatokat. Így azon cigány munkavállalók felvételétől, akik sűrűn változtatják munkahelyüket, gyakran elzárkóznak. (Pl. a DIGÉP³⁶ ma már csak három hónapos szerződéssel alkalmaz cigány dolgozót.)

A bevezetett kötelező munkaerő-közvetítés is károsan érintette a cigánylakosságot, hiszen a „kilépett” bejegyzésű munkakönyvvel kötelezővé vált a közvetítés is. 1972-ben Miskolcon a közvetítettek 22%-a cigány volt.

Munkába állításukat sokszor akadályozó objektív tényező: egészségi állapotuk, az átlagosnál jóval gyengébb fizikai erejük, az alapműveltségük hiánya.

Jelenleg a cigánylakosság munkába állításával kapcsolatosan két irányú gondjaink vannak – akik dolgozni akarnak, de

a munkaadók nem fogadják őket, és akiket dolgoztatni kívánunk, de nem dolgoznak.

A nem dolgozók körében nagy számban vannak közveszélyes munkakerülők. Bűnüldöző szerveink részéről e téren fokozottabb szigorra és a törvény maradéktalan végrehajtására van szükség.

Munkára nevelésüket nagymértékben elősegítené, ha a sor-katonai szolgálat alól csak egészségügyi okok miatt kaphatnának felmentést. A honvédségnél eltöltött idő alatt, a kiképzésen felül, fizikai állapotuknak megfelelő munkát végeznének.

5. A cigánylakosság egészségügyi helyzete

A cigánylakosság egészségügyi helyzetének megjavítása érdekében egészségügyi dolgozóink sokat tettek. Ezen a területen valósult meg a különböző társadalmi szervek legszélesebb körű összefogása is. Az anyagi, valamint munkaráfordítással szemben mutatkozó fejlődés azonban e területen sincs arányban.

Előszörban a cigánytelepek közegészségügyi helyzete jelenti számunkra még ma is a legtöbb gondot. Ez járványtani szempontból is figyelmet érdemel, mert a megyénkben előforduló fertőző megbetegedések jelentős része a cigánylakosság körében jelentkezik. Költözködésük következtében a fertőző betegségek terjesztésével az egész lakosságot is közvetlen módon veszélyeztetik.

A cigánylakosság egészségügyi helyzetének megjavítása, a rossz közegészségügyi viszonyok felszámolása a legfontosabb feladat, mely csak a telepek felszámolásával oldható meg.

A cigánycsaládok 60-70%-ában két generáció él együtt. A háromgenerációs családok aránya 20-26%. A cigánycsaládok többségében 3-5 gyermek van. Természetesen találunk 6-8 vagy ennél több gyereket is egy-egy családban. Sok helyen viszont nincs, vagy csak egy gyerek van. A gyermekek száma és a családfő iskolai végzettsége közötti kapcsolat arra utal, hogy a családfő iskolai végzettségének emelkedésével általában csökken a gyermekek száma. A sokgyermekes családok aránya legmagasabb az analfabétáknál.

Nem helytálló az a nézet, mely szerint minden cigánycsaládban sok a gyerek. A magasabb kulturális színvonalon álló cigánycsaládoktól helyenként már tapasztalható az a törekvés, hogy annyi gyereket szüljenek, amennyit normális, elfogadható körülmények között el tudnak tartani. Mind gyakrabban kéri terhességük megszakítását, nem ritkán már első terhességük esetén is. Mind jelentősebb részük igényli a fogamzásgátló szerek használatát. Borsod megyében ezek aránya eléri a szülőképes korú nők 10%-át. Természetesen ezek is elsősorban a rendszeresen dolgozó, házat építő, gyerekeiket iskolába járató cigánycsaládok között vannak a legnagyobb arányban.

A cigánylakosság egészségügyi helyzetéről az egészségügyi dolgozók gazdag tapasztalatokat szereztek. Ezek rendszeres tudományos feldolgozása azonban még nagyobb részt hátra van. Azt azonban információk alapján világosan láthatjuk, hogy a cigánylakosság egészségi kérdéseit két szinten szükséges vizsgálni. Egyik a telepek egészségügyi helyzete, másik a cigánylakosság egészségi állapota.

Felméréseink szerint megyénk cigánylakossága mintegy 48 000 fő, mely az összlakosság 6,2%-át teszi ki. Az összes születések száma 1973-ban 12 447 volt. Ebből cigányszületés 1963 fő, az összes születés 15,7%-a. Az aránylag magas reprodukció mellett a cigány újszülöttek közel 1/3-a, 31,9%-a koraszülött volt [...]. A megye koraszülési aránya 11,9%, tehát a cigánylakosság koraszülési százaléka majdnem háromszorosa a megyei átlagnak. Ebből következően egészségügyi helyzetük kedvezőtlen, igen magas a cigány csecsemők elhalálozási arányszáma is. A megye 364 csecsemő halottjából 1972-ben 83 cigány újszülött volt. A még fel nem számolt cigánytelepeken a közegészségügyi helyzet változatlanul rossz, ma is járványgócot jelent.

Megkezdtük a népesedéspolitikai határozatból adódó sajátos – e társadalmi réteget érintő – feladatok végrehajtását is. Az egészségügyi felvilágosító munka 1973-ban a következő években a legfontosabb, s kiemelt társadalmi feladat. A társadalmi bizottságok és egészségügyi szervek felvilágosító előadásokat szerveztek.

6. A cigányság műveltségi színvonala

A tanköteles korú cigányfiatalok száma és aránya évről-évre növekedő tendenciát mutat. Amíg az általános iskolás tanulók száma az utóbbi három évben 9%-kal csökkent, a cigánytanulók száma 1,2%-kal növekedett, s megközelíti a 20 000 főt.

Az elmúlt tanévben az első osztályosoknak már 28,4%-a, az 1–4 osztályosoknak 20%-a, az össztanulók 14%-a cigány. Sajnos a felső tagozatban (5–8 osztály) még mindig csak 7,3%-uk jut el, a 8. osztályt pedig 3,3%-uk fejezi be [...].

A cigánygyerekek lemorzsolódása ma már nem a beiskolázatlanságból fakad, mivel ez megközelíti a 100%-ot. Többségük osztályismétlés, igazolatlan mulasztás, felmentés miatt maradt le, veszít évet és végül lemorzsolódik, mivel 65-68%-uk 1–3, sőt több évvel túlkoros. Gyakran a hiányzó cipő, ruha is oka a mulasztásnak. A nem megfelelő táplálkozás is súlyosan akadályozza az iskolai munkát. A telepek nagy része messze van az iskolától, azonkívül a putrik világában a gyermekek korlátlan szabadságot élveznek. Szülői felvilágosításban nem részesülnek. A cigánygyermekek szókinccse szegényes, melynek oka a cigánytelepek tárgyi kultúrájának szegénysége. Alapvetően befolyásolja a cigánygyermekek előmenetelét a cigányszülő iskolához való viszonya. A hagyományos életformát élő cigányok csak az írás és olvasás elsajátítását tartják szükségesnek. A faluba, városban költözött, több éve rendes lakásban lakó cigánycsaládoknak az iskolához való viszonya rendszerint pozitív. E szülők minden törekvése arra irányul, hogy a gyermek elvégezze az általános iskolát, és utána tovább tanuljon. A családok nagyobb része azonban még nem jutott el eddig.

Megyéinkben a cigánylakosság kulturális helyzete a párthatározat óta javult. A cigánygyerekek iskolai nevelésének javítására átmeneti jellegű túlkoros osztályok működnek. Cigányosztályokat működtetünk a mezőkövesdi, miskolci, ózdi és szerencsi járásokban, összesen 15 külön osztályban. Előkészítő foglalkozásokra évente 500–600 főt sikerült beszervezni.

Egyes iskolák, tanácsok a cigányok részére taneszközöket, tankönyveket, egyes helyeken ruhasegélyt is biztosítottak,

mind például a sátoraljaújhelyi és a szerencsi járásban, Ózdon és Leninvárosban. A miskolci és ózdi járások kiegészítő osztályokat is szerveztek, amelyekbe zömmel cigánytanulók járnak. Ma 11 kiegészítő osztály működik 283 fővel. Nagyon kevés cigánygyerek jut el a szakmunkásképzőbe, a középiskolába pedig alig egy-kettő iratkozik be.

A felnőtt cigánylakosság műveltségi szintje a korábbi évekhez képest – élet- és munkakörülményeik, egészségügyi helyzetük javulásával párhuzamosan – fejlődést mutat. Különösen a telepekről elköltözött, állandó munkát vállaló családok körében érzékelhető. Gyermekeiket iskolába járatják, könyveket olvasnak, szívesen vesznek részt kulturális rendezvényeken, elsősorban szórakoztató műsorokon. Rendszeres látogatói a falusi műkedvelő előadásoknak és filmszínházaknak.

A városokban vagy ezek közvetlen környékén élő cigánycsaládok fele televízióval rendelkezik. Ennek ellenére a felnőtt cigánylakosság kulturálódásának üteme még mindig elmarad a lakosság többi rétegétől. Igen sok közöttük az írástudatlan (kb. 30%).

Megyénkben 45 000-re tehető azoknak a 16 éven aluli lakosoknak a száma, akik nem végezték el az általános iskolát. Ezek 40%-a cigány.

Az előző években növekedett az alapismereti tanfolyamot végzők száma, kismértékben a felnőttoktatásba is bekapcsolódtak. Több helyen tartottak részükre előadásokat a munkahelyeken is. Az ingázók művelődésbe való bevonása azonban eredménytelen maradt.

A közművelődés lehetőségeit az eddiginél jobban igénybe kell venni. Ki kell jobban használni érdeklődésüket a film iránt – nagyobb lehetőséget kell biztosítani az ifjúság nevelésére klubokban, ismeretterjesztésben, sportban.

7. A cigánylakosság és a közbiztonság

A megye cigánylakosságának bűnözésben való részvétele az összlakossághoz való részarányukat tekintve jelentős. Az összes elkövetett bűncselekményből 1966–1972. években a cigá-

nyok részvétele kb. 19–25% között mozog. Az elkövetett bűncselekmények szinte minden kategóriájában megtaláljuk a cigányokat. Túlnyomórészt az erőszakos, durva, élet- és vagyonelleni bűncselekményekben, valamint – az utóbbi időben – az üzérkedés területén legmagasabb a részvételük.

Bűnülődző szerveink – a megelőző, nevelő intézkedések mellett – a munkát nem válláló bűnöző, csavargó, kóborló életmódot folytató, a közrenddel konokul szembehelyezkedő személyekkel szemben egyre következetesebben alkalmazzák a kényszerintézkedéseket.

Rendőrségünk az erőszakos, garázda jellegű és vagyon elleni cselekmények visszaszorítása érdekében közbiztonsági akciók, nyomozó portyák keretében folyamatos ellenőrzés alatt tartja azokat a helyeket és objektumokat, ahol a cigányok részéről bűncselekmény elkövetésével lehet számolni. Munkájuk során támaszkodnak a már beilleszkedett és a társadalom hasznos tagjaivá vált személyekre, akiket bevonnak az átnevelésre irányuló munkájukba. A cigánylakosság között élő, büntetett előéletű, visszaeső bűnözők folyamatos ellenőrzés alatt állnak.

A bűnözők kor szerinti vizsgálatánál kitűnik, hogy azok többsége vagy fiatal, vagy az idősebb – hagyományos cigányéletet folytató – korosztályból kerül ki. A 30–45 évesek is gyakran fordulnak a bírósághoz, de túlnyomórészt egymás közötti vitáikat viszik bíróság elé. Az a tény, hogy a cigánylakosság panaszaival a bírósághoz – és nem a cigányvajdához – fordul, minden negatívuma ellenére a társadalmi beilleszkedés egy fokát jelenti.

Megyei tapasztalataink a bűnözéssel ellentétes jelenségre is felhívták a figyelmet. Azok a cigányok, akik elindultak a társadalmi felemelkedés útján, szinte példás magatartást tanúsítanak. Megbízhatóságukkal kívánják igazolni azt az elhatározásukat, hogy szakítanak a régi értelemben vett cigányélettel. A beilleszkedő, a társadalmi felemelkedés útján elindult cigányok megvetik, elítélik a bűnözést, a bűnözőket.

A növekvő idegenforgalom hatása is kimutatható a cigánylakosság bűnözésénél. Növelte mozgásukat és az ilyen jellegű bűncselekmények számát (csempészés, üzérkedés stb.). 1972-

ben az összes üzérkedés büntettének 33,4%-át cigányok követték el. A bűncselekményt elkövetők általában munkahellyel, állandó lakással nem rendelkeznek. Nagyrészüik írástudatlan. Zárt településen, putrikban laknak. 1972. évben 1591 cigány elkövetőből 1246 férfi és 345 volt a nők száma. Közöttük a büntetett előéletűek aránya 35–45% volt. A bűncselekményeket elkövető cigányok között évente kb. 200–250 a fiatalok száma, amely 10–15%-os részvételt jelent.

A fiatalok főként a garázdaság, rablás és a betöréses lopás büntettét követik el. A rendőri szervek ezért megfelelő intézkedéseket tettek a fiatalok elkövetők felkutatására és az ellenük indítandó eljárások foganatosítására.

8. A cigánylakosság társadalmi megítélése

A cigánylakossággal szembeni előítélet feloldásának folyamata megindult. Eltűnően van azokkal szemben, akik a társadalmi beilleszkedés útján elindultak, de élesen elítélő a hagyományos cigányéletet élő, a beilleszkedni nem akarókkal szemben. Előfordul még egyértelműen elítélő helytelen általánosítás is. A munkások befogadják a rendszeresen és becsületes igyekezettel dolgozókat. A cigánylakosságon belül is erős feszültség tapasztalható a beilleszkedni törekvők és a többiek között.

A 2-3 éve dolgozókat a szocialista brigádok befogadják. A szocialista brigádok cigány tagjainak a száma évről évre nő. (Ózdi Kohászati Üzemekben 666, az Acélmű gyárrészlegében 50 fő, a Miskolci Köztisztasági Vállalatnál 6, a Mélyépítő Vállalat állományában pedig 2 szocialista cigánybrigád van.) A dolgozó cigánylakosság beilleszkedése elősegítésének hatásos – példaként álló – módszere az erkölcsi elismerés és a személyes példamutatás.

A cigánylakosság beilleszkedése ott a legeredményesebb, ahol a tanácsai vezetők mindennapos gondként tartják számon és törődnek a területükön élő cigánylakossággal.

[...]

11. sz. dokumentum³⁷

Beszámoló a megyében élő cigánylakosság helyzetéről, életkörülményeik alakulásáról és a további feladatokról

Megyei Tanácsunk 1974-ben megtárgyalta és értékelte a megyében élő cigánylakosság helyzetét, és társadalmi beilleszkedésük gyorsabb ütemű előmozdítására határozatában kijelölte a legfontosabb feladatokat. A határozat elősegítését kiemelt fontosságú társadalompolitikai, politikai kérdésként kezeltük. A határozat végrehajtására tett eddigi intézkedések pozitív hatással voltak megyénk cigánylakossága egy jelentős részének életkörülményeire: kiterjedt foglalkoztatottságuk, lakás-, művelődési és közegészségügyi viszonyaik kedvezőbbé váltak. Társadalmi beilleszkedésük egyre erőteljesebb differenciálódást mutat, s ennek következtében új, előre nem látott problémák is jelentkeznek.

A megtett intézkedések, az általában kedvező tendenciák azonban nem egyformán érintették megyénk cigánylakosságát. Sokan élnek ma is telepeken, rendkívül súlyos életkörülmények között. Ennek okai részben abból erednek, hogy a helyi tanácsok, társadalmi szervek nem egyforma hatékonysággal tevékenykednek a cigánylakosság beilleszkedésének elősegítésében, másrészt a cigánylakosság egy kisebb része nem képes változtatni korábbi életvitelén.

Az 1974-től eltelt időszakban bekövetkezett változásokról az alábbiakban adok számot.

1. Demográfiai viszonyok alakulása

Megyénkben él az ország össz cigánylakosságának 17-18%-a, a megye népességének 7,3%-a – hozzávetőlegesen 60 200 fő. Ez a szám az 1974. évihez viszonyítottnak csaknem 10 000 fő növekedést jelent.

³⁷ MNL BAZML XXIII-2a 140/1979.

Az 1962-es helyzethez viszonyítottn (31 365 fő) számuk majdcsak megduplázódott. Ez a jelentős növekedés nagyobb részben természetes szaporulat, másrészt pedig a megyébe más megyékből való áttelepülés következménye. A megye 365 településéből 262 településen élnek cigányok. Szinte valamennyien magyar anyanyelvűek. Városainkban él 32,5%-uk, községekben 67,5%.

A demográfiai helyzet alakulása a megye egyes településein eltérő képet mutat. [...] A legjelentősebb növekedés számukat illetően Miskolc megyei és Ózd városokban tapasztalható.

E két város ipari jellege vonzza a munkát vállalni kívánó cigányokat. E két városban problémaként jelentkezik, hogy a beköltöző családok csaknem mindegyike egyúttal lakásigénylőként jelentkezik, s tekintettel arra, hogy többségük nagycsaládos, a lakásigényük kielégítésénél bizonyos soronkívüliséget élveznek. Az önkényes lakásfoglalók 90%-át is ők képezik. Ez előbbi két tényező sok esetben ellenük hangolja a nem cigány lakosságot.

Városi Tanácsaink ezzel szemben nem tudatosították a lakosság körében azt a lehetőséget, hogy a „CS” akció építési kölcsön összegét a nem cigány lakosság is igénybe veheti, amennyiben tanácsi bérlakásukat felajánlják cigánycsaládoknak.

Össznépességen belüli arányuk még az encsi járásban 12,8%, az edelényi járásban 10,5%, ózdi járásban 10,6%. Mezőkövesd, Kazincbarcika városokban és a Mezőkövesdi járásban számuk ugyan növekedett, de össznépességen belüli arányuk jelentősen nem változott: 3,6%, illetve 3,3% körül mozog. Leninvárosban a cigánylakosság aránya 3,2%-ról, 2,5%-ra csökkent, mely csökkenés a nem cigány lakosság számának jelentős növekedéséből adódott.

A cigánylakosság kor szerinti megoszlása jelentős eltérést mutat a nem cigány lakosságtól. [...] A legszembetűnőbb különbség az, hogy a 14 éven aluli cigánylakosság aránya 44,4%, több mint duplája a nem cigánylakosság hasonló korosztálynak.

Az idősebb korosztálynál viszont fordított a helyzet. Jóval kevesebb az 55 éven felüli cigánynők és a 60 éven felüli cigány férfiak aránya, mint a nem cigányoké.

Megyénkben egy cigány családra átlagosan 5,2 fő esik. A cigánygyerekek számát családonként a megye két városában és négy járásában vizsgáltuk. [...] A legnagyobb arányt a 2,3 és 4 gyerekes családok képviselik (20,3%-os, 19,5%-os, 16,5%-os arányukkal). A családok 32,3%-át azonban még mindig a sok, 5–10 vagy annál több gyermek jellemzi. Vizsgálódásaink azt igazolják, hogy a telepeken élő cigánycsaládok körében a generációváltás is sokkal gyorsabb. Gyakori, hogy 14–15 éves cigánylányok szülnek, családot alapítanak. Előfordul az is, hogy gyermekek családjogi helyzete természetes apa megállapításával nem rendezhető.

2. Foglalkoztatási helyzet, jövedelmi viszonyok alakulása

A munkaképes korú cigánylakosság munkavállalása emelkedő tendenciát mutat. 1962-ben a munkaképes korú cigánylakosság 19%-ának volt csak állandó munkaviszonya, a nők munkavállalása minimális volt. 1974-ben a munkaképes korú cigány férfiak 60%-a, a cigány nők 18,6%-a rendelkezett állandó munkaviszonnyal. Nem vállalt munkát a cigány férfiak 9,2%-a, s a nők 50,4%-a. 1977-ben a cigányférfiak 65%-a, a cigánynők 24%-a állandó munkát vállaló. Csökkent a munkát nem vállalók aránya: a férfiak esetében 5%-ra, a nőknél pedig 44%-ra. A munkaképes korúak többi része időszakos, alkalmi munkavállaló, illetve munkaképtelen. [...]

A cigány munkaképes férfiak többsége döntően szakképzettséget nem igénylő munkakörben vállal munkát. Problémát jelent foglalkoztatottságukban, hogy szakképzettségi színvonaluk elmarad az átlagostól, emiatt zömmel más munkások által nem igényelt munkahelyeket ajánlják fel nekik. A termelőszövetkezetek és egyes üzemek még ma is gyakran elzárkóznak foglalkoztatásuktól. Az előítéleteknek mélyebb gyökerei vannak falun és nehezebb a beilleszkedésük. A mezőgazdaságban csökkent a gyalog munka iránti igény, s a szakképzett munkaerő iránti igény növekedése magyarázza az iparilag kevésbé fejlett területeken az alacsonyabb foglalkoztatásukat (encsi, mezőcsáti járások). A cigány keresők népgazdasági ágak közöt-

ti megoszlásában az ipar különböző területein közel 60%-uk dolgozik, de ebből csak mintegy 8–10%-uk végez szakmunkát, 15%-uk betanított munkát. A többi szakképzetlen segéd munkásként dolgozik. A gyakori munkaváltoztatók többsége ez utóbbi csoportból kerül ki.

Mindezekkel együtt javult a cigányok munkavállalási készsége. Ezt bizonyítja az a tény, hogy ma már a megyében élő cigánycsaládok túlnyomó többségében a család legalább egy tagja munkaviszonyban áll. Egyre jelentősebb azoknak a száma, akik több éves folyamatos munkaviszonnyal rendelkeznek, sokan közülük törzsgárdatagok. A megyében főleg a jelentősebb üzemekben találhatók nagyobb számban a hosszabb munkaidővel, törzsgárdatagsággal rendelkező cigány dolgozók. A Lenin Kohászati Művekben, a DIGÉP-ben, a Cementműben, az Ózdi Kohászati Üzemekben dolgozó cigányok közül három generációs munkáscsaládok is vannak.

A cigánylakosság helyzetének megjavításával foglalkozó Megyei Koordinációs Bizottság 1978. januári ülésén tárgyalta a megyében élő munkaképes korú cigánylakosság foglalkoztatottságának alakulását, melyre a fent említett borsodi nagyüzemek képviselőit is meghívta. A képviselt üzemek vezetői többségében pozitívan nyilatkoztak cigány munkavállalóikról. Pl. az LKM-ben³⁸ végzett felmérés megállapította, hogy az ott dolgozó 760 cigány munkás 71%-a (550 fő) jó, sőt kiemelkedő dolgozó. 43-44%-uk törzsgárdatag, 20-25% szocialistabrigádtag, 54% szak- és betanított munkás. Hasonló jó tapasztalatokról számolt be a BVK³⁹ és OKÜ⁴⁰ képviselője is.

Pozitív és jelentős a cigány nők munkavállalásának emelkedő aránya. Egyre szívesebben vállalnak munkát. Különösen vonatkozik ez a városokban, lakótelepeken élő nőkre. Igényeik megnőttek, keresetükre szükség van, hogy a lakás kiadásait fedezni tudják. Ezeken a területeken a cigánygyermekek bölcsődei, óvodai, napközis elhelyezése is biztosítottabb, mint a községekben. Leninvárosban pl. a cigány nők 70%-ának munka-

³⁸ Lenin Kohászati Művek

³⁹ Borsodi Vegyi Kombinát

⁴⁰ Ózdi Kohászati Üzemek

viszonya van. Több területen (az edelényi, mezőkövesdi, sátoraljaújhelyi, járásokban) a tsz-ek és állami gazdaságok is egyre több cigány nő foglalkoztatását biztosítják, főleg idénymunka idején. A cigány nők munkavállalását gátolja azonban a gyakori szülés, a sok gyermek, a gyermekek elhelyezését biztosító bölcsődei, óvodai, napközi otthoni férőhely, s egyes településeken a munkaalkalom hiánya. (Az encsi járás 53, az edelényi járás 44, a sátoraljaújhelyi járás 32, a miskolci járás 18 településén pl. nincs óvoda.) Az encsi járásban a munkaalkalom hiánya is gátolja a munkára jelentkező cigány nők elhelyezését (a nem cigány nők elhelyezése sem biztosított).

Gyakori a cigány nők körében, hogy a nyári, őszi hónapokban gomba, gyógynövény, csipkebogyó szedéssel egészítik ki a család jövedelmét. Tekintettel azonban arra, hogy e tevékenység gyakoriságát nem tudtuk mérni, így ezeket a cigány nőket a munkát nem vállalók körében, a 44%-ban szerepeltettük.

A munkaviszonyban álló cigány lakosok közül legtöbben az iparban, ezen belül is a nehéziparban helyezkednek el. A városokban a köztisztasági, illetve városgazdálkodási vállalatok egyes munkaköreit – pl. utcaseprők, szemetesek stb. – szinte kizárólag cigány munkavállalókkal töltik be. Megtalálhatjuk azonban ma már a cigány munkavállalókat a kereskedelemben, bányákban, egészségügyi pályákon stb. [...] Szellemi foglalkozásút elvétve találunk.

A foglalkoztatott cigány dolgozók kereseti viszonyai nagyon változóak. Az azonos feltételek között végzett, azonos mennyiségű és minőségi munkák bérezésében a vállalatok nem tesznek különbséget. Ha mégis előfordul a munka bérezésében eltérés a cigány és nem cigány munkavállalók között, az az alacsonyabb iskolai szakképzettség és a gyakori munkahely-változtatás következménye. A Borsodnádasi Lemezgyárban végzett felmérés alapján: 147 cigány munkavállalóból szakképzettséggel, illetve az általános iskola 8 osztályával egy sem rendelkezik, 85 fő közülük analfabéta. Ennek tudható be az a tény is, hogy keresetük rendkívül alacsony, az egy főre jutó jövedelem sok esetben a létminimum alatt van. Kedvezőbb a helyzet a betanított munkások esetében. Pl. Mezőkövesd városban a vegyes

brigádokban dolgozó cigányok keresete magasabb társaikénál. A brigádokban dolgozó cigányok munkaerkölcsé is javul. Emelkedés mutatkozik a nyugdíjasok számában is. 1974-ben 885 cigány nyugdíjas volt, számuk 1978-ra 1256 főre emelkedett, mely 42%-os növekedést jelent.

Kedvező, hogy különösen az állandó munkát vállalók körében a jövedelem felhasználásában, a beosztás, takarékoság lassan, de állandóan fejlődő vonás. Kitűnik ez a lakásviszonyok, lakáskultúra és az öltözködés változásaiból, fejlődéséből. A televízió, rádió, háztartási gépek térhódítása e néprétegnél is felgyorsult. Negatív jelenség ezzel szemben, hogy pont a gyengébben kereső réteg fizetését beosztani nem tudja, fizetés után pár nappal ennivalóra nincs pénzük. Továbbra is magas az eltartottak aránya: 100 keresőre kb. 260 eltartott esik. Az egy főre eső jövedelem alakulását a megye négy járásában vizsgáltuk [...]. A vizsgált egységekben a leggyakoribb az 500–800 Ft-ig, illetve 300–500 Ft-ig terjedő egy főre eső jövedelem.

A cigánytanulók pályaaorientálása a Megyei Pályaválasztási Tanácsadó Intézet tevékenységének szerves részét képezi, bár eredményeiben ma még elmarad a más rétegek, társadalmi csoportok gyermekeinek orientálásában elért eredményektől. A cigány fiatalok pályaválasztása főleg építőipari, melegüzemi, gépforgácsoló és gépszerelő, valamint az utóbbi időben mezőgazdasági szakmák felé irányul. A lányok érdeklődése is kibővült, különösen az ápolónői, óvónői, vendéglátóipari, fodrász szakmák iránt érdeklődnek.

Problémaként merül fel a 16 évet betöltött, az általános iskolában túlkorossá vált cigány fiatalok munkára szoktatása, elhelyezése. Ezek a fiatalok – különösen a telepeken élők – részben helyi munkaalkalom hiányában, részben fejletlen fizikai állapotukra való tekintettel munkát nem vállalnak, csavarognak, bűnöznek. [...] Helyi tanácsainknak meg kell találni a módját, hogy a fiatalok foglalkoztatása, ha csökkentett munkaidőben is, de biztosított legyen.

A munkára nevelés eszközeként tekintjük a cigányfiatalok sorkatonai szolgálatra való behívásának szorgalmazását. Az előző évekhez viszonyítottnan ezen a területen is jelentős előre-

lépésről adhatunk számot, jelenleg kb. 800–900 cigány fiatal teljesít szolgálatot, nagyobb részt munkásalakulatoknál.

Tovább kell azonban lépniünk az állandó munkát vállaló férfiak számának növelésében, elő kell segítenünk szakmunkássá képzésüket. Bővíteni kell a nők munkavállalási feltételeit, a helyi munkaalkalmat, javítani a bölcsődei, óvodai, napközis ellátottságot. A cigányok foglalkoztatása terén a munkaviszonyban tartás, a munkafegyelem megszilárdítása, a munkához szükséges ismeretek elsajátíttatása jelentkezik azonban legfőbb feladatként.

A telepek felszámolásának szorgalmazása is gyakorlatilag visszahat a cigányok munkavállalására. Az új környezet hatására felébredő magasabb igényszint pozitívan hat vissza munkavállalásukra, emeli munkafegyelmiüket, javítja magatartásukat a munkában.

A megye munkaerőigényét figyelembe véve a cigánylakosság jelentős munkaerő utánpótlást képez. A 14 éven aluli cigánylakosság száma 26 800 főre tehető, mely a megye össz cigánylakosságának 44,4%-át képezi. A jövőt illetően nem mindegy, hogy a ma még cigány gyermekek a későbbiekben az eltartottak vagy eltartók számát fogják-e növelni. Erre tekintettel kell fokozott figyelmet fordítani erre a korosztályra; a helyes fehérje- és vitamindús táplálkozásukra, iskoláztatásukra és állampolgárrá nevelésükre.

3. Települési és lakásviszonyok terén bekövetkezett eredmények, változások

A megye hét városában él jelenleg a cigánylakosság 32,5%-a, 19 582 fő, 262 községi településen 67,5%-uk, kb. 40 625. 1961-ben a megyében fennálló szociális követelményeknek meg nem felelő telepek száma 318 volt, telepeken és barlanglakásokban élt a megye cigánylakosságának 80–90%-a. 1974-re a fennálló telepek száma 235-re csökkent, de még mindig telepeken élt a cigánylakosság 53%-a, közel 27 000 fő – 5000 család. A „CS” lakás-akció keretében a IV. ötéves tervidőszak alatt az előírányzott 1150 db-os keretszámot teljesen felhasználtuk, s pótkeret terhére további 11 család jutott lakáshoz.

Az V. ötéves tervidőszakra biztosított 2000, illetve 1978-ban módosított 1800-as „CS” lakáskeret számból 1979. január 1-ig 1220 keret felhasználásához járult hozzá az MTVB ÉKV⁴¹ osztálya, mely keretszámból az OTP tájékoztatása szerint 793 db lakás realizálódott. Ebből építés 463 db, vásárlás 330 db ház volt, így a keretfelhasználás időarányosan 66%-osnak tekinthető. Az 1974–1979-ig terjedő időszakban további 248 db árvizes kölcsönnel épült lakás átadására, valamint 1116 db tanácsi bérlakás kiutalására került sor a cigánycsaládok részére. Rendkívül pozitív, hogy a cigánycsaládok öt év alatt 519 lakóházat építettek és vásároltak meg saját erőforrásból.

A fenti lakáshoz juttatási formák eredményeképpen 1979-re a telepek szám további 45-tel 190-re csökkent. Telepeken él kb. 22 000 cigánylakos, a megyében élő össz cigánylakosság kb. 39%-a.

A megye városai közül Ózd város van a legnagyobb [!] helyzetben a cigánylakosság lakáskérdésének megoldásában. A mintegy 15% cigánylakosság egy része a jelenleg is fennálló 10 telepen él. A telepek felszámolása érdekében célcsoportos lakásberuházásból 100 db csökkent értékű lakás építését irányozta elő a VTVB, melyhez a terület-kijelölés már megtörtént.

A telepek felszámolásával párhuzamosan problémaként jelentkeznek, hogy a cigánycsaládok egy része ismét egy összefüggő, behatárolt területre kerül, s a környezet alakító hatása így kevésbé érvényesül, a cigány környezet alapvetően nem változik meg. Ez a jelenség nemcsak községekben tapasztalható, hanem pl. Miskolcon, Kazincbarcikán és Ózd városokban is, ahol cigány lépcsőházak, cigány udvarok alakulnak ki. Ennek okát abban is látjuk, hogy a cigánycsaládok közvetlen – nem cigány – szomszédjai igyekeznek szabadulni egyes cigány családok magatartása által teremtett kedvezőtlen környezetből, és lakás-cserékkel, esetenként ingatlaneladással is lakást, illetve lakóhelyet változtatnak. Egyes cigánycsaládok azért nem akarnak a „CS” akcióban részt venni, mert a helyi tanács – egyéb terület hiányában – csak egybefüggő területet tudna számukra kije-

⁴¹ Építésügyi, Közlekedési és Vízügyi

lőlni. Habár a széttelepítés elvét segítjük elő a lakóház-vásárlásokkal, a jövőben mégis a lakóház építéseket szorgalmazzuk nagyobb arányban. Eddig is problémát jelentett az a tény, hogy a 8-10 évvel ezelőtt megvásárolt házak többsége putri szerűvé vált, beomlott. A jelenleg biztosított 100 ezer forint kölcsönösszegből csak a megye olyan távol eső településén lehet megfelelő műszaki állapotú házat vásárolni, ahol munkaalkalmat nem tudnak biztosítani az ott élőknek. A telepek felszámolását egyéb tényezők is hátráltatják. A helyi tanácsok többsége nem rendelkezik állami tulajdonban lévő telekkel, s telek-kisajátításhoz, közművesítéshez a kellő fedezettel sem rendelkezik. A telepek felszámolásának gátja az is, hogy egy putriban több család is lakik, s ha részt is vesz a „CS” akcióban egy család, a putri mégsem kerülhet lebontásra. A megye 36 telepén már ugyan viszonylag kevés, 3-7 cigánycsalád lakik, de ezek olyanok, akik hitelképtelenek, a „CS” akcióban önhibájukon kívül részt venni nem tudnak (nyugdíjasok, rokkantak stb.), vagy már a telepről kikerülni nem akarnak.

A megyében 1979-ben fennálló 190 telep közül tehát 154 telepen élnek még nagyobb számban cigányok. A megyei KÖJÁL a 154 nagyobb cigánytelepet vizsgálva a következő megállapításokat tette: 107 telepen közkutak találhatók, a kutak műszaki állapota többségükben rossz, a víz minősége nem felel meg az ivóvíznormáknak. 45 telepen vezetékes az ivóvízellátás, egy telepen foglalt forrásból, egy telepen foglalatlan forrásból nyerik az ivóvizet. A telepek többségénél kevés vagy egyáltalán nincs WC, szeméttároló, szennyvízelvezető. A telepi lakások 60%-a putri, vályogtakolmány.

Követésre méltó egyes üzemek olyan irányú kezdeményezése, hogy saját dolgozóik lakáshoz juttatását elősegítik. Pl. a Borsodnádasdi Lemezárugyár a közelmúltban 11 dolgozójának oldotta meg lakáshelyzetét, hasonló segítséget nyújt cigány dolgozóinak a Borsodi Vegyi Kombinát. Az LKM kollektív szerződése lehetővé teszi, hogy építkezni kívánó cigánydolgozói részére 15 000 Ft hosszú lejáratú kamatmentes kölcsönt adjon. A DIGÉP-ben a szocialista brigádok segítik egyes cigány dolgozók lakásépítését. A borsodsziráki „Bartók Béla” tsz. bontott anyag-

gal, fuvarral, kamatmentes kölcsönnel segíti cigánydolgozóit, hogy „CS” típusú háztól nagyobb, 2-3 szobás családi ház épüljön számukra.

A cigánylakosság lakáshelyzetének vizsgálatakor megállapíthatjuk, hogy a különböző lakáshoz juttatási formák kihasználásával az 1961-ben felmért 318, szociális követelményeknek meg nem felelő telepből 1979-ig több mint 100-at számoltunk fel, s ezzel a telepeken élők arányában lényeges változás következett be. Abszolút számukat tekintve – 1961-től a cigánylakosság számának növekedése következményeként – a telepi lakosok száma számottevően azonban nem változott. (1961-ben telepen élt kb. 26 000 fő, jelenleg telepen él kb. 22 000 fő.)

Ennek okai között említhető, hogy a telepi cigánylakosok körében nagyobb a gyermekszaporulat, mint a nem telepeken élők körében, s ez emeli a telepi lakosok számát. A ma még 12–15 éves gyermekek 1–4 éven belül családot alapítanak, s ezzel a probléma újratermelődik.

A telepek felszámolását osztársadalmi érdekként kell kezelnünk. Visszahúzó hatásuk kihat a munkavállalásra, a gyermek iskoláztatásra, egészségügyi helyzetükre, bűnözésben való részvételükre.

4. Iskolázottsági színvonal alakulása, a közoktatási helyzetben, kulturális viszonyokban bekövetkezett változások

1961-ben a megyében élő cigánylakosság 80%-a részlegesen vagy teljesen analfabéta volt. [...] Az analfabetizmus felszámolása területén problémaként jelentkezik az a tény, hogy a környező megyékből szinte mind az iskolázatlan, segédmunkát vállaló cigányok települnek át.

A tankötelezettségi törvény végrehajtásának eredményeképpen a cigánytanulók körében is bizonyos javulás volt tapasztalható az elmúlt öt évben. A cigány tanköteles korúak felderítése és beiskolázása szinte 100%-nak mondható.

A cigánytanulók felmentési aránya azonban azt mutatja, hogy az iskolaérettségük nem megfelelő. 1974-ben 1518 tanulót mentettek fel (ebből 72% cigány), 1977-ben ez a szám 674-re

csökkent, de ezen belül a cigány felmentettek aránya 76%-ra nőtt. A felmentések csökkenő számát az is eredményezte, hogy 1974-ben az óvodás korú cigánygyerekeknek csak 5,8%-a nyert az óvodákba felvételt, 1977-ben 10,6%-uk, 1979-re 15,3%-uk [...] Megyénkben az összes óvodás korúak 65,7%-a jár óvodába. Probléma, hogy megyénk 365 településéből 196 helyen nincs óvoda, tehát a lehetőség is hiányzik. Előfordul nem cigányok esetében is, hogy bár mind a két szülő dolgozik, a gyermekük hely hiány miatt mégsem részesül óvodai ellátásban.

A városokban jóval több cigányszülő igényli az óvodai elhelyezést, itt jobb is az arányuk. Az edelényi, encsi és miskolci járásokban erre kevesebben tartanak igényt. Ez összefügg azal, hogy a fent említett járásokban sok a telepek száma (27, 60, 19,), s a telepek a községtől, illetve az óvodától több km-re helyezkednek el. Így a gyerekek óvodába juttatása problémát okoz a szülőknek.

Az óvodai oktatásban nem részesülő ötéves korú gyermekek részére iskolára előkészítő foglalkozásokat szerveznek. Megyénkben az egyéves iskolára előkészítés (192 órás foglalkozás) általánossá vált. Így értük el, hogy az első osztályosok 91%-a valamilyen formában részesült iskolára előkészítésben. Az óvodából kimaradt cigánygyermekek is nagyobb százalékban ebben a formában készülnek fel az iskolára. A jelenlegi 3170, egyéves iskolára előkészítésben részesülő közül 1420 a cigány gyermek. Ez az előkészítés kedvelt a cigány szülők körében, mivel gyermekük nem mindennap és csak néhány órát tölt távol otthonától. A foglalkozások kötetlenebb formája a kevésbé fogékony gyermekeknek is hasznos időtöltést jelent, s különösen fejlődik a társas együttélési érzékük és a szókincsük. Az iskolára előkészítésben nem részesülő 9%-nak 6,6%-a cigány gyermek. Ez még mindig kb. 700 főt jelent. Bár hasznos a 192 órás iskola-előkészítő bevezetése, azonban az óvodát nem tudja pótolni. A jövőben a mind nagyobb arányú óvodai elhelyezést szükséges szorgalmaznunk.

Míg az 1973/74-es tanévben eredményesen vizsgázott a beiskolázott cigánytanulók 74%-a, az 1976/77-es tanévben az eredményesen vizsgázó cigánytanulók aránya 80%-ra emelkedett.

Az 1973/74-es tanévben 25 cigányosztály működött a megyében. Ez a szám az 1976/77-es tanévben 48-ra emelkedett. Cigányosztály szervezésére jelenleg is szükség van. Néhány iskolában számarányuk indokolja, hogy differenciált foglalkozással egy-egy kisebb csoportban csak velük foglalkozzanak, így a hátrányok leküzdésében az egységes pedagógiai eljárás hatékonyabban érvényesül. Véleményünk szerint a 4. osztályig indokolt a különválasztás. A cigányosztályban tanuló gyermeket azonban elért jó eredményei alapján vegyes osztályba szükséges átvinni.

A zömmel cigánytanulókat foglalkoztató osztályok pedagógusai részére 1977-ben 2,4 millió, 1978-ban mintegy 2,2 millió, 1979-ben 2,9 millió forint céljutalmat fizettünk, illetve fizetünk ki. A jutalmazás e formája kétséggkívül elősegítette a cigánytanulók iskolai előmenetelét. Tekintettel azonban arra, hogy egyes helyeken mechanikusan alkalmazták a céljutalom odaítélését, a minőségi munkát nem véve figyelembe, így a jelenlegi követelményrendszer módosításra szorul. A cigánytanulók iskoláztatásának elősegítését célozza az a 3,5 millió forint is, melyet központi támogatásként kaptunk ingyenes napközis ellátásuk, tanszer-, ruhasegélyezésre.

A 14. életévüket betöltött cigány tankötelesek, indokolt esetben (leggyakrabban erkölcsi okok miatt) felmentést nyernek, de tanulmányaikat a dolgozók általános iskoláiban kötelesek folytatni.

Az általános iskolai diákotthonainkban ott vannak azok a cigány tanulók is, ahonnan benépesítettük az otthonokat. Számuk növekedését segíti, hogy mind a pedagógusok, mind tanácsi és társadalmi szervek vezetői meggyőzéssel hatnak a cigány szülőkre. Valamennyi diákotthonra jellemző, hogy a cigánygyermekeket különös gonddal nevelik, és ezek a gyermekek jól is érzik magukat a diákotthonokban. Az 1200, diákotthonban nevelkedő gyerekből 210 a cigánytanuló, az osztályosok 18%-a. Különösen Putnok, Tiszakeszi és Sárospatak diákotthonaiban foglalkoznak eredményesen nevelésükkel, oktatásukkal. A VI. ötéves tervidőszakra cigánykollégium létrehozását

tervezzük valamely cigányok által sűrűbben lakott járásban. A létrehozás lehetőségét a vizsgálat tárgyává tettük.

A nevelőotthonokban elhelyezett állami gondozott gyermekek 69,15%-a, a nevelőszülőknél elhelyezett állami gondozott gyermekek 47,75%-a cigány származású.

Az állami gondozásba vételek száma általánosságban évek óta csak jelentéktelen mértékben növekvő, de a cigány származású kiskorúak gondozásba vétele ezen belül jelentősebben nő, amit jelez, hogy az óvodás korú és az alsó tagozatos korú nevelőotthonokban jóval az átlag felett van a cigány származású kiskorúak száma. A sáti óvodásonban 85%, a sajóörösi alsótagozatos nevelőotthonban 79%-a cigány származású gyermek.

Az 1977/78-as tanévben általános iskolába járt 13 627 cigánytanuló. 1974-ben 11 492 cigánytanulóból 1364 bukott osztályismétlésre, míg 1977-ben a rendszeres iskolába járó 12 957 tanuló közül már csak 1256 fő. Egy-két tantárgyból bukott ugyanebben az időszakban 611, illetve 435, akik közül eredményes javítóvizsgát tett 252, illetve 270. A mulasztás miatt nem osztályoztak 623, illetve 486 tanulót. 16 éves korig az általános iskola VIII. osztályát jelenleg a cigánytanulók 28%-a végzi el, míg 1973-ban ez 7-8%-ot tett ki.

Napközis ellátásban részesülő cigánygyermekek száma: 3473, az összes cigánytanuló 25,4%-a. A megyei átlag 26,3%. Iskolatejet kap 2740 cigánygyermek, az általános iskolások 20%-a. Az elmúlt tanévben 650 cigánytanuló végezte el eredményesen az általános iskola VIII. osztályát, s ebből 600 fő (90%) nyújtott be továbbtanulási kérelmet.

Az általános iskolát végző cigánytanulók többsége szakmunkásképző intézetbe jelentkezik továbbtanulásra. Felvételük szinte minden esetben megtörténik, s olyan szociális juttatásokban is részesülnek (kollégium, menza stb.), amelyek elősegíthetik tanulásukat. A legtöbb cigánytanuló ipari és mezőgazdasági jellegű szakmunkásképző intézetekbe jelentkezik. A megye 12 ipari jellegű szakmunkásképző intézetében vizsgáltuk a cigánytanulók helyzetét [...].

Eredmény az a tény, hogy a megye gimnáziumaiban jelenleg 84 és szakközépiskolaiban 68 cigányfiatal végez tanulmányokat. Egyre nagyobb az érdeklődés a zeneiskolák iránt is. Pl. Kazincbarcikán 17 fiatal tanul ott.

A cigánytanulók kollégiumi elhelyezési igényeit minden esetben kielégítik, így a cigánytanulók túlnyomó többsége kollégiumi bennlakó. Csak az iskola székhelyén vagy közeli településeken lakók nincsenek kollégiumban.

A cigánytanulók tanulmányi eredményeit vizsgálva általános tapasztalat, hogy elsősorban a gyakorlati tárgyak és a reáliák iránt érdeklődnek, ahhoz van érzékük, kevésbé foglalkoznak humán tárgyakkal.

A megye közművelődési intézményei tervszerűen foglalkoznak a cigánylakosság művelődési igényeinek felkeltésével és kielégítésével. Azokon a településeken, ahol magas a cigánylakosság számaránya, speciális, részükre szóló programokat szerveznek a művelődési intézmények.

A népművelési formák között gyakoriak az előadások, előadássorozatok, ismeretterjesztő filmvetítések, ahol a kulturált és egészséges életforma, életmód témái szerepelnek.

A megye egyes területein jelentősek azok az eredmények, amelyeket a felnőttoktatás terén értek el. Az általános iskolai oktatás keretében évenként több száz cigány fiatal tanul.

Egyes munkahelyek az oktatási és közművelődési intézményekkel együttműködve foglalkoznak a cigánylakosság alapműveltségének biztosításával (Pl. Miskolc ÉÁÉV,⁴² LKM, Kazincbarcika BVK, Leninváros TVK⁴³).

A művelődési házakban, könyvtárakban gyermekfoglalkoztatások, mese- és játékdélutánok, klubok keretében foglalkoznak a cigánygyerekek művelődésével, kulturális igényeik kielégítésével.

A nagyobb cigánylakta településeken kialakulnak – a fiatalok nagyobb aktivitásából következően is – úgynevezett cigány ifjúsági klubok, de ezek – mint a cigánylakosság művelődésének egyik formája – még nem váltak általánossá.

⁴² Észak-magyarországi Állami Építőipari Vállalat

⁴³ Tiszai Vegyi Kombinát

A felnőtt lakosság részére létrehozott klubok esetében csak a kezdeti próbálkozások a jellemzőek. A klubok hatékonysága nem kielégítő, a tartalmi munka színvonala még nem megfelelő. Ennek okait abban látjuk, hogy nem mindig szerencsés egy adott település lakosságából kiszakítani a cigányságot, és részükre külön programok szervezése.

A klubok folyamatos működését nehezíti a lakosság alapműveltségének hiánya és a személyi feltételek elégtelensége. Jelenleg 8 településen működik ifjúsági klub, pl. Leninvárosban, Mezőcsát, Megyaszó, Lak, Kenézlő, Prügy községekben. Szerencsésebb megoldás, ha a cigányfiatalok a települések ifjúsági klubjaiban vesznek részt. Van példa öntevékeny művészeti együttesekben való rendszeres szereplésükre, pl. „AVAS” „VASAS” együttesekben.

A cigánylakosság körében még nem általános az olvasás és a könyvtárba járás, ennek ellenére szinte valamennyi közművelődési könyvtárba járnak cigányok, s találunk kiemelkedő jó példákat is. Pl. Sátoraljaújhely járásban a járás összlakosságának 14,5%-a könyvtári olvasó, a cigánylakosság esetében ez 16% körül mozog. A járáson belül Makkoshotyka községben a könyvtár látogatóinak 60%-a cigány. A könyvtári tagságot körükben, valamint a napilapot és folyóiratot járató családokat a megye két városában és négy járásában vizsgáltuk [...] A tapasztalatok egyre kedvezőbbek ezen a területen is.

Jó tapasztalatokkal zárult az 1977-ben Miskolc „Csanyikban” kb. 70 felsőtagozatos cigánygyermek részére rendezett olvasótábor. 1978. és 1979. években azonban már vegyes, cigány-nem cigány olvasó, illetve képzőművészeti tábor létrehozását kezdenyeztük.

A cigánylakosság művelődési szokásai közül ki kell emelni a filmet, a moziba járást. Valamennyi korosztályra jellemző. Szinte válogatás nélkül mindent megnéznek. Különösen erőteljes ez a tendencia a kisebb, városoktól távol eső településeken.

A munkába állással, életforma-változással szinte minden családnál jellemző a megfelelő lakáskörülmények kialakítására való törekvés, és ez együtt jár a rádió-, és televízió-vásárlással, valamint folyóiratok, napilapok járatásával és olvasásával.

Azokon a településeken, ahol nagyobb lélekszámú cigánylakos él, hagyományai vannak az úgynevezett cigányelőadásoknak és báloknak (Megyaszó, Prügy, Miskolc).

Köztudott a zene iránti fogékonyságuk és tehetségük, sok helyen hivatalos és nem hivatalos formában zenekarokat hoznak létre. Közülük is kerülnek ki egy-egy művészeti ágban tehetségesek, meggyénkben Bari Károly és Balogh Attila költők, Oláh István előadóművész. A sportolók körében is egyre több cigányfiatallal találkozunk, különösen a labdarúgó, ökölvívó, valamint kézilabda sportágakban.

5. Az egészségügyi helyzet alakulása

A cigánylakosság körében kizárólag rájuk jellemző betegségekről nem beszélhetünk. Az átlag populációnál gyakrabban előfordul közöttük a tbc, a belfertőzőes megbetegedés, a szív- és érrendszeri bántalmak.

A cigánygyerekek körében gyakori a bélférgesség, a vérszegénység, az angolkór, tetvesség, rühösség. Mint jelenséget meg kell említeni körükben a gyakori alultápláltság miatt fennálló gyengeségét, a velejáró izom-csontrendszeri és keringési szervek gyengeségeit. Az alultápláltság oka: 6-8 hónapig jól fejlődnek, amíg anyatejet kapnak, utána táplálásuk rendszertelen, nem koruknak megfelelő összetételű és minőségű. Sok kenyeret, tésztát, krumplit kapnak, fehérjét (tej, tojás, hús) – ami a fejlődő szervezetnek elengedhetetlen – alig. A főzelék szinte ismeretlen számukra, gyümölcsöt nagyon keveset kapnak. Legveszélyeztetettebb a 8-10 hónaptól a 2-3 éves korig terjedő korosztály, mert ekkor még önmaga szerezeni, vagy másoktól elvenni nem tud. Az ebben a korban kezdődő és később is meglévő alultápláltság oka gyakori betegségeiknek, csökkent munkaképességüknek, korai rokkantságuknak.

BAZ megyében a cigánylakosság egészségügyi helyzete és egészségügyi kultúrája nem egy szintű. Általában az új lakótelepekre költöző cigánycsaládok helyzete kielégítő. A nem cigány lakosság között élő – azok szokásait fokozatosan elsajátító – ci-

gánylakosság %-osan alig eltérő járványügyi problémát vet fel a közegészségügyi hatóságoknak, mint a nem cigány lakosság.

A telepí cigánylakosok esetében a járványos megbetegedések száma és aránya jóval magasabb, mint a megyei átlag [...]. A tbc-s megbetegedések tekintetében az elmúlt 5 év alatt bejelentett 2405 tbc-s betegből 235 volt cigány beteg (a megye területén élő nem cigány lakosság fertőzöttsége 100 e. lakosra számolva 292‰5 év alatt új fertőzések a cigánylakosság esetében a fertőzöttség 100 000 lakosra számolva 412‰). A megyei átlagtól sokkal rosszabb a helyzet Miskolc megyei városban. Itt a cigánylakosság körében 5,8-szor nagyobb az új fertőzöttek aránya, mint a nem cigány lakosság körében.

A megyében az összes élve születők számán belül a cigány élve születők aránya 15,5% körül mozog. 1000 lakosra jutó élve születések megyei átlaga 16,5‰. 1000 cigánylakosra jutó cigány élve születések megyei átlaga 36‰ (1977-ben). Az előző évek élve születési arányát is vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a cigánynépesség körében az élve születések gyakorisága több mint kétszerese a megyei átlagnak [...].

A csecsemőhalálozás az elmúlt időszakban csökkenő tendenciát mutatott a cigány csecsemőknél, de még mindig lényegesen magasabb a specifikus cigánycsecsemő-halálozás, mint a csecsemőhalálozás megyei arányszáma. Specifikus cigánycsecsemő-halálozás aránya 1978-ban 31,8‰, a megyei átlag 22,32‰ [...].

A csecsemőhalálozás nagyobb aránya összefüggésbe hozható a szülők alkoholfogyasztásával, dohányzásával, a rendszeretlen táplálkozással, a terhestanácsadáson későn való megjelenéssel. A városban élő cigányok szinte kizárólag kórházban, a községekben pedig szülőotthonokban szülnék. Ez óriási előrelépés a 15-20 év előtti helyzethez viszonyítottnak. Az átlagos életkor, bár bizonyos emelkedést mutat a cigánylakosság körében, még nem éri el a nem cigány lakosság átlagos életkorát.

Az idősebb korú cigánylakosok szociális otthonba történő elhelyezése problémát jelent. Legtöbb esetben nem tudnak beilleszkedni új környezetükbe. Jelenleg a megye területén hét fő szociális otthonban gondozott cigányt tartanak nyilván. Az

Öregek Napközi Otthonát már valamivel többen veszik igénybe, kb. 40 fő.

Az idős beteg, munkaképtelen cigánylakosok segítségének egyik formája a rendszeres szociális segélyben való részesítés. Azokon a településeken, amelyekben nagyobb számban él cigánylakosság, a rendszeres szociális segélyben részesülők mintegy 40%-a idős, jövedelem nélküli cigányember. Rendkívüli segélyek juttatásával is jelentős számban találunk cigányokat [...]. Néhány tanácsnál élnek a természetben adott segélyezési lehetőséggel is, különösen akkor, ha a pénzbeli segély rendeltetésszerű felhasználása nem látszik biztosítottnak.

A jövőt illetően gondolni szükséges nagyobb cigánytelepüléseken Öregek Napközi Otthona létesítésére, továbbá lehetőséget keresni szociális foglalkoztatás megszervezésére, amelyben a végzett munkához kötött juttatás révén bizonyos nevelőhatás is érvényesülhetne.

6. Állampolgári kötelezettség teljesítése, a társadalmi együttélés és beilleszkedés helyzete a cigánylakosság közéleti aktivitása

A már beilleszkedett, illetve beilleszkedésben lévő cigány származásúak közéleti aktivitása növekvő. Kazincbarcika városban pl. a cigány munkavállalók mintegy 50%-a szakszervezeti tag. Megtalálhatók közöttük a párt-, KISZ-, szocialistabrigádtagok, munkásőrök.

A cigányok által sűrűbben lakott településeken egyre inkább kialakult az a gyakorlat, hogy közülük választanak tanácstagot, hogy képviselje ügyüket. Megyénkben jelenleg 34 cigány tanácstag tevékenykedik, ezek közéleti tevékenysége jónak ítéltető meg. Ezen túlmenően számtalan tanácsai egészségügyi, szociálpolitikai, gyermek és ifjúságvédelmi, szabálysértési bizottság munkájában vesznek tevékenyen részt.

Hazafias Népfront Bizottságok és a Vöröskereszt-szervezetek tagjai között is szép számmal megtalálhatók cigány származásúak – egyes településeken aktív veradók.

Helyes kezdeményezés volt a megye egyes településein, hogy büntetlen előéletű, köztisztelőben álló cigánylakosokból ön-

kéntes rendőri csoportokat hoztak létre. Ilyen működik Ózd város-járásban, Arló, Sály községekben, Sátoraljaújhely városban, Mezőcsát, Sajószentpéter községekben. A szerencsi járásban jelenleg szervezik. Domaháza a határőr csoportban is három cigánytag tevékenykedik.

A cigánylakosság közéleti aktivitását – megbízatás esetén – jónak ítéltjük meg. A jövőben szükséges, hogy a különböző szintű társadalmi szervek munkájába mind nagyobb számban vonjuk be őket.

A cigánylakossággal szembeni előítéletek feloldásának folyamata a nem cigánylakosság körében megindult. Eltűnőben van azokkal szemben, akik a társadalmi beilleszkedés útján elindultak, de élesen elítélő a beilleszkedni nem akarókkal szemben. Előfordul még egyértelműen elítélő helytelen általánosítás is. A cigánylakosságon belül is erős feszültség tapasztalható a beilleszkedni törekvő és a nem megfelelő életvitelűek között.

Az állampolgári fegyelem a cigánylakosság körében az előző évekhez viszonyítottan lényegesen nem változott, sőt bizonyos fokú visszaesés tapasztalható. A szabálysértési eljárás keretében megbírságotlaltak száma, aránya növekvő, ugyanígy a bűnelkövetőké, különösen a fiataloké esetében.

BAZ megye területén 1977/78. évet figyelembe véve az összlakosságnak 17,3%-a, illetve 17,8%-a volt cigány [...]. A fiatalok bűnözését vizsgálva 1977-ben abszolút számban is és arányban is emelkedés mutatható ki.

1976-ban összfiatalkorú:	798 fő – cigány fiatalok	291 fő 36,5%
1977-ben	"	764 fő – cigány fiatalok 310 fő 40,6%
1978-ban	"	766 fő – cigány fiatalok 335 fő 43,7%

[...]

Az össz-cigány elkövetőkön belül	1976-ban fiatalok:	22%
	1977-ben	" : 25,7%
	1978-ban	" : 27%

Az egyes bűncselekmények kategóriákon belül nagyon változó a cigány elkövetők aránya, így pl. emberölés bünteténél 31,9%, személyi tulajdon elleni rablásnál 57,1%, erőszakos nemi közönség bünteténél 23,5%-os volt az össz-gyanúsítottokhoz vi-

szonyítva. 1977-ben a személyek javai elleni bűncselekmények 24,9%-át, a személyek elleni bűncselekmények 21,2%-át cigány származásúak követték el. Különösen figyelmet felhívó, hogy az erőszakos, garázda jellegű bűncselekmények elkövetésében a részvételi arányuk több mint 50%-os. A fő hangsúlyt ezek megelőzésére kell fordítani [...] pl. fizetési napokon italboltok fokozott ellenőrzésével stb.

Megyéink rendőri szervei több esetben alkalmazták a megelőzés érdekében a munkakerülő, csavargó cigány személyek rendőri felügyelet alá helyezését (89 fő). Tekintettel az alkoholizmus társadalomra veszélyességére, rendőri szerveink 1977-ben 31 alkalommal kezdeményezték a notórius alkoholistákkal szemben kényszerelvonó kezelést. A minisztertanács 3280/1976. sz. határozata alapján – a cigánybűnözés megelőzésére és visszaszorítására – a BAZ Megyei Rendőrfőkapitányság Intézkedési Tervet dolgozott ki. A fertőzött cigánytelepüléseken az elmúlt évben 49 alakommal tartottak felvilágosító, jogpropaganda előadást.

Az előbbieket ellenére is tény az, hogy a cigány lakosok nagy többsége, kb. 80% nem bűnelkövető. Az elkövetők nagyobb része a visszaesők köréből kerül ki. A jövőben nagyobb figyelmet szükséges fordítani a gyermek és fiatalkorú elkövetőkre. Ha a nem cigány lakosság hasonló iskolai végzettségű, jövedelmi viszonyokkal rendelkező rétegét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a bűnözési statisztika a cigányokéhoz hasonlóan alakul.

A gyermek- és fiatalkorú bűnözésben való részvételük magas aránya részben a szülők rendezetlen életviteléből, részben pedig abból fakad, hogy míg a nem cigány 14–16 éves korúak kb. 95%-a tovább tanul, addig a cigányok közül 14–16 éves korra csak kb. 25–28%-uk végzi el az általános iskola 8 osztályát, a többi túlkorossá válik, se iskolába nem jár, se nem dolgozik. Ezeknek a cigányfiataloknak a munkába helyezését, majd 18 éves korukba a sorkatonai behívását szükséges szorgalmazni. Tapasztalataink azt bizonyítják, hogy a megyében a bűnözés alakulása összefüggésben van a fennálló telepek számával és a munkavállalási lehetőségekkel. Az encsi járásban, ahol a telepek száma 60-ra tehető, s a helybeli munkavállalási lehetőség

kevés, ott a legnagyobb arányú a cigánylakosság bűnözésben való részvétele. Gyakran szabálysértési hatóságaink nem járnak el kellő következetességgel cigány elkövető esetén. Vagy eltekintenek az eljárás lefolytatásától, vagy túl nagy bírságösszeggel sújtják az elkövetőt – amit megfizetni nem tud –, s így a büntetés nem éri el a kívánt célt.

7. A helyi tanácsok, párt-, állami, társadalmi szervek cigánylakosság beilleszkedését elősegítő testületi tevékenysége

A nagy létszámú cigánylakta települések tanácsai, végrehajtó bizottságai rendszeresen, visszatérően foglalkoznak testületi üléseiken önálló napirendi pont keretében a cigánylakosság helyzetével, de más napirendek kapcsán is külön értékelik azt. Így többek között a munkásosztály, a nők és ifjúság, a közrend és közbiztonság helyzetének értékelése kapcsán is. A testületi üléseken cigánylakossági témával való foglalkozás azonban nem jelenti azt, hogy tanácsaink és társadalmi szerveink a gyakorlatban is egyforma hatékonysággal foglalkozzanak a területükön élő cigánylakosság beilleszkedésének elősegítésével. Amely területeken tanácsai vezetőink időben felismerték azt, hogy a cigányok beilleszkedésének elősegítése össztársadalmi érdek, ott már nem is beszélhetünk cigánykérdésről. Kiemelkedő ezen a területen Hidvégardó és Forró községi vezetők példamutató munkája és magatartása.

A megyében működő helyi tanácsok – közöttük valamennyi városi tanács is – 1974-től 159 esetben értékelték önálló napirendként a cigánylakosság helyzetét. Vb-k: 314, pártszervek: 118, KISZ-szervezetek: 32, HNF, Vörös kereszt és Szakszervezeti szervek: 75 esetben.

Megállapíthatjuk, hogy társadalmi szerveink egymástól eltérő módszerekkel és hatékonysággal tevékenykednek a cigánylakosság gyorsabb ütemű beilleszkedése érdekében.

A Hazafias Népfront Bizottságok különösen az ankétok szervezésében fejtenek ki jelentős tevékenységet. 1974-től 1979-ig 94 községi, járási, városi ankét megszervezésére került sor. 1978 szeptemberében a HNF Megyei Bizottsága napirendre tűz-

te a megyében élő cigánylakosság helyzetének alakulását és valamennyi helyi szervének meghatározta a feladatokat.

A Vöröskereszt szintén az ankétok, valamint az egészségügyi felvilágosító előadások szervezésében egyes területeken pl. Sárospatak, Kazincbarcika városokban végez kiemelkedően jó munkát. Pénzügyi lehetőségétől függően a rászoruló, nagycsaládos cigányokat – kérelem alapján – egyszeri pénzsegélyben részesíti.

Fokozott segítséget kérünk a jövőben a szakszervektől, különösen a cigány munkavállalók patronálása, munkahelyhez kötése, felnőttoktatásba való bevonásuk területén, továbbá a cigány munkavállalók beilleszkedésének folyamatos vizsgálatát illetően.

Ugyancsak az eddiginél hathatósabb segítséget várunk a KISZ-től cigányfiatalok körében, a megye kulturális életébe és sport mozgalmába való szervezése területén.

Jelentős tevékenységet fejtenek ki a cigánylakosság beilleszkedésének elősegítésében a tanácsi bizottságok, ezek közül is legeredményesebben a gyermek- és ifjúságvédelmi bizottság működik. 1974-től tanácsi bizottság 270 esetben foglalkozott cigánylakossági témával, vagy úgy, hogy a tanács, illetve vb elé kerülő cigánylakossággal kapcsolatos anyagot véleményezte, vagy konkrét vizsgálat kapcsán.

Cigánylakosság társadalmi beilleszkedését segítő társadalmi bizottság működik a megye valamennyi cigányok által sűrűbben lakott településén. Ezek száma 77, tevékenységük, aktivitásuk változó képet mutat.

A megyei tanácstagok járási és városi csoportjai 1975-ben és 1978-ban konkrét vizsgálat kapcsán értékelték a településükön a cigánylakosság helyzetét; a vizsgálat megállapításait, javaslatokkal együtt megküldték a MTVB Titkárságának.

Jelentős volt a helyi tanácsok és a különböző társadalmi szervek által 1974-től szervezett telepi lakógyűlések száma: 217 esetben, valamint a TIT előadások 416 alkalommal. Ezeken az előadásokon a cigánylakosságot érintő legváltozatosabb témák szerepeltek: a családi életre nevelés, fizetés beosztása, jogok és kötelességek összhangja stb.

A megyei és helyi tanácsi tisztségviselők, valamint a járási hivatalok, községi tisztségviselők részére tartott értekezletei az elmúlt két évben többször napirendre tűzték cigánylakossággal kapcsolatos téma tárgyalását és határozták meg a feladatokat.

A Megyei Koordinációs Bizottság 1977 októberében – a helyi tanácsok cigánylakossággal kapcsolatos tevékenységének megsegítésére, hatékonyabbá tételére – a Megyei Tanács közlönyében módszertani ajánlásokat és a megyei szakosztályok minden ágazatra kiterjedő irányelvét jelentette meg.

A Megyei Főügyészség 1975-ben és 1979-ben operatív értekezleten elemezte a cigányok bűnözésben való részvételének okait, és preventív intézkedések megtételét kezdeményezte.

Az utóbbi időben valamennyi megyei folyóiratunk így a *Borsodi Szemle*, *Napjaink*, valamint az *Észak-Magyarország* és *Déli Hírlap* napilapok is visszatérően foglalkoznak a cigánylakosság életkörülményeinek alakulásával, beilleszkedésük nehézségeivel. Közvélemény-alakító tevékenységüket jelentősnek ítéljük meg.

A Miskolc megyei város III. kerületében tartott cigány fórum után a miskolci rádió riportműsort közvetített a megyében élő cigánylakosságról, ezen belül is arról, hogy hogyan látják ők saját helyzetük alakulását.

Említésre méltó megyénkben az a több éve tartó kutatás, melyet a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Szociológiai Kutató csoportja 1971/72-ben végzett a megye iparában foglalkoztatott dolgozók élet- és munkakörülményeiről. E kutatások révén vizsgálatukat kiterjesztették a megye három ipari városának – Miskolc, Kazincbarcika, Ózd – cigánylakossága élet és munkakörülményei vizsgálatára is. Jelenleg a megye három nagyüzemében – az LKM-ben, DIGÉP-ben és TVK-nál –, valamint Mezőkövesd városban folytatódnak a kutatások.

Összességében megállapítható, hogy a megyében működő párt-, állami, társadalmi és egyéb szervek, ha még nem is egyforma hatékonysággal, de egyre összehangoltabban foglalkoznak e fontos társadalompolitikai kérdés – a cigánylakosság gyorsabb ütemű beilleszkedésének elősegítésével – megoldásával.

A cigánylakosság gyorsabb ütemű beilleszkedésének elősegítésére, a feladatok koordinálására 1977-től a Megyei Koordinációs Bizottság titkára önálló munkakörben látja el ez irányú feladatát.

[...]

MTVB 897/1979.